

STATUTUL CĂLĂRAȘILOR DIN BASARABIA: DE LA ADMINISTRAȚIA MOLDOVENEASCĂ LA CEA IMPERIALĂ RUSĂ

Valentin Tomuleț

Preliminarii

Despre istoria anumitor categorii sociale ale populației din Basarabia după anexarea ei la Imperiul Rus în 1812, în special a țărănimii, s-a scris în repetate rânduri. Destul de bogată, în acest sens, este istoriografia sovietică¹. Deși scrise prin prisma paradigmei marxiste, aceste lucrări și-au adus totuși într-o anumită măsură contribuția la studierea acestei teme. În pofida acestui fapt, unele aspecte ale temei au rămas necercetate, altele au fost trecute conștient cu vederea, altele poartă un caracter unilateral și tendențios, încât necesită o nouă abordare.

Necesitatea abordării în continuare a unei asemenea tematici este dictată de faptul că numai o cunoaștere profundă a tuturor categoriilor sociale ale populației permite cercetătorului să pătrundă în logica internă a acestora și în sistemul ierarhizat al instituțiilor. Totodată, o cunoaștere detaliată a istoriei categoriilor sociale din Basarabia în primele decenii de după anexare permite să subliniem convingător unitatea de structură și de dezvoltare istorică moștenită din Principatul Moldova (cel puțin în această perioadă de timp) și să evidențiem acele schimbări structurale care au parvenit pe parcursul secolului al XIX-lea în cadrul acestor categorii sociale sub regim de dominație țaristă.

Chiar de la bun început trebuie să constatăm că, în pofida unei bibliografii relativ bogate despre istoria diferitelor categorii sociale ale populației din Basarabia în epoca modernă, până în prezent lipsește un studiu special care ar pune în discuție categoria socială a *călărașilor*. Fiind neînsemnată numeric și ne jucând un rol esențial în activitatea instituțiilor, ea până în prezent nu a atras atenția cercetătorilor. În plus, nici izvoare de arhivă și cele publicate nu sunt în abundență, ca în cazul

altor categorii sociale. Moștenită din Principatul Moldova, această categorie socială a existat, cu anumite schimbări, o anumită perioadă de timp și în Basarabia.

În studiul de față vom analiza, în baza izvoarelor de arhivă inedite și a celor publicate, schimbările care au intervenit în cadrul categoriei călărașilor după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, vom determina evoluția numerică, statutul social și juridic al călărașilor în primele decenii după anexare.

Statutul călărașilor în Principatul Moldova

În Țările Române călărașii erau o categorie socială privilegiată. Dimitrie Cantemir scria că nobilimea din Moldova medievală era împărțită în trei categorii distincte: „*marea boierime, curtenii*, care au moștenit vreun sat de la părinții lor și *călărașii*, care, pentru moșiile date lor de domnitor sânt ținuți să-l urmeze totdeauna în război pe cheltuiala lor” (Cantemir 1876, 115).

Nicolae Grigoraș, autorul lucrării *Instituții feudale din Moldova (Organizarea de stat până la mijlocul sec. al XVIII-lea)*, citându-i pe Nicolae Stoicescu și Papiu Ilarianu, scrie: „Călărașii au făcut parte din marea categorie a slujitorilor. Ei formau un corp de trupă des menționat în informația documentară, începând cu sfârșitul secolului al XVI-lea. S-ar părea că la început ei au constituit o unitate militară cu caracter permanent, deși nu era cazată în întregime la curtea domnească, fiind folosită de domnitori în special pentru paza străinilor, ambasadurilor și misiunilor diplomatice în trecere prin Moldova și chiar în campanii” (Grigoraș 1971, 190).

Autorii cunoscutului dicționar *Instituții feudale în Țările Române* definesc călărașii ca o categorie de ostași călare, apăruiți în Țările Române în sec. al XVI-lea, recrutați dintre țărani liberi care slujeau domniei pentru scutiri fiscale sau pentru dreptul de a folosi moșiile domnești. Principala

¹ În acest sens, a se consulta: (Istoria 1973, 100-105, 111-118; Istoria 1982, 121-124, 127-131; Madan 1996, 384-395; Madan 2001, 186-198; Țurcanu 2005, passim).

lor obligație era să meargă la război pe propria socoteală. Unele grupuri de călărași aveau sarcini speciale: paza marginii (*călărașii de margine*), asigurarea diferitelor servicii locale, precum și a celor de securitate (*călărașii de țară*) (Grigoraș 1971, 194) și transportul știrilor (*călărașii de Țarigrad și călărașii de Galați*) (Cantemir 1975, 133). În secolul al XVII-lea ei plăteau o dare destul de mare – *dajdia* călărășească². În secolul al XVIII-lea, odată cu decăderea importanței militare a călărașilor, s-au menținut și s-au accentuat sarcinile lor secundare. În Moldova, călărașii de margine sunt puși sub comanda unor serdari (de Orhei, de Lăpușna, de Soroca) și sunt scutiți parțial de dări (Instituții 1988, 80-81).

Despre numărul și statutul călărașilor în Moldova, în special al căpitanilor de margine, până la anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus aflăm din cartea domnească³ a domnului Mihail Constantin Suțu (decembrie 1792 - mai 1795) din 1 mai 1794, acordată boierului Grigoraș Srturza, care l-a înlocuit pe căpitanul Ioan Mihalache la Rezina pentru paza marginii, având la dispoziție 72 călărași care urmau să „...păzească de la Stodolna și până la gura Ciornii, adică până în capul ținutului Orhei, la 9 vaduri în patru ceasuri: la Hrabova, la Popeni, la gura Horodiștii, la Bucciușca, la Ufatița, la Saharna, la Stibnaia, la Răzina, la Ciorna, peste tot câte doi călărași fac 18 călărași, 4 călărași să aibă căpitanul călări lângă dânsul, 2 scutelnici să aibă căpitanul pe săptămână, fac peste tot 24, care să intre la rând la trei săptămâni, fac 72 călărași” (Documente 2008, 173-174). Călărașii erau obligați să îndeplinească căpitanului de călărași trei clăci pe an: o clacă de arat și de semănat cu semănătura căpitanului, o clacă la strânsul pâinii, în afară de treierat, și o clacă de cosit și de strâns fânul. Călărașii mai erau datori să „plătească câte două parale de carul sau căruța de încărcat și câte una para de om călare ce va trece să aibă a lua căpitanul pentru trecerea lor ferindu-se a lua acești bani de la cei ce nu se cade a da” (Documente 2008, 174).

Cartea domnească era de fapt un *regulament* pentru căpitanii de margine, fiind alcătuit din 9

² În Moldova medievală *dajdia călărășească* constituia 6 galbeni.

³ Cu mici devieri de text, acest document, datat cu 8 mai 1794, a fost depistat, în forma de xerox, dar din altă sursă – necunoscută, atașat de cineva în lucrarea lui Radu Rosetti (Rosetti 1909, 169), depozitată în Biblioteca Științifică a Academiei de Științe a Moldovei.

puncte, care urmau să reglementeze activitatea lui și a călărașilor⁴. Regulamentul prevedea că toți călărașii „ce după izvodul oștirii sunt rânduiți spre paza marginii” urmează să facă serviciul de pază întreaga săptămână, „nelipsind la rânduitele vaduri”, iar căpitanii nu aveau dreptul de a-i folosi în scopuri personale. În cazul în care se va dovedi că călărașii călări au fost folosiți de căpitanul de margine în alte scopuri și n-au fost „la rânduita săptămână la slujbă”, acesta urma a fi demis din funcție.

Căpitanul de margine avea la dispoziția sa doi călărași călare, „...din care pe unul să-l trimită într-o parte și pe altul într-altă parte, ca să umble pe la vadurile căpitaniei sale, spre cercetare celorlalți călărași, ce stau pe la vaduri de păzescu cu luare aminte; și ceilalți să ste gata pe lângă dânsul și iarăși călări să fie și acei” (Documente 2008, 174).

O dată în săptămână căpitanul de margine era obligat să verifice vadurile căpitaniei „...priveghind pentru nizamul (legea - *V.T.*) marginii” (Documente 2008, 174).

Căpitanul de margine era dator să trimită săptămânal la hătmănie rapoarte, în care să indice despre persoanele ce trec și despre întâmplările care au loc la căpitanie, raportând despre trecerea ilegală a vadurilor, despre gâlcevile sau alte întâmplări care au avut loc etc. În asemenea cazuri, căpitanul de margine era obligat să înștiințeze imediat isprăvnicia ținutului și hătmănia „...fără să mai aștepte rânduita zi a raportului” (Documente 2008, 174-175).

Fiecare căpitan urma să țină sub un control riguros ca pe la vadurile subordonate lui să treacă doar persoane ce dispun de „...menzâl (document - *V.T.*) domnesc, ori răvașul hătmăniei, ori menzâl-pașport a secretării gospod (domnești - *V.T.*)” (Documente 2008, 174-175). Trecerea din alte țări în Principatul Moldova sau din Moldova se efectua doar în baza unui pașaport eliberat de instituțiile abilitate cu acest drept, în dosul căruia căpitanul de margine indica numele persoanei, de cine este însoțită persoana dată, are sau nu slugă, intră în țară cu calul său sau cu cel al poștei, de câți cai dispune persoana ce intră în țară și, punând semnătura, să-i dea voie se treacă. În caz de trecere ilegală a vadurilor, „...acel căpitan, pe la a căruia vaduri va trece (persoana - *V.T.*), are să se

⁴ Regulamentul era intitulat: „*Ponturile după care au să urmezi căpitanii la paza marginii*”.

trimată aice în heare și pedeapsă lui va fi 100 bețe și 50 lei trepădul” (Documente 2008, 174-175).

În competența căpitanului de margine era și paza securității vamale. Regulamentul stipula că în competența călărașilor era „...să privegheze ca pe la nici un vad al său să nu îndrăznească nimeni a trece în ceia parte, nici un fel de zahire (marfă - V.T.) din celi oprite, sau lemni de foc sau altă cherestea” (Documente 2008, 174-175).

În cazul în care „...se va întâmpla să treacă din ceia parte sau să fure lemne, sau să apuce ceva, sau pentru ca să facă vreo răutate”, căpitanul de călăraș era dator „...luând caii, toți călărașii să alerge spre locul acela, unde se va faci acest fel de urmare, ca să oprească acee ră urmare a lor”, dând de știre ispravnicului de ținut. Iar atunci când se vor întâmpla asemenea cazuri din neglijența căpitanului, „...atunci acel căpitan, ca un călcător al poruncilor... și stricător al nizamului poruncilor împărătești, are să se pedepsească cu moarte, tăindu-i-se capul la locul acela, spre pilda celorlalți căpitani” (Documente 2008, 174-175).

Căpitanul de călărași era obligat în toată duminica să repartizeze călărașii „pe la toate vadurile dând și fieștecărue călăraș toată povățuirea și învățătura după chipul ce mai sus se arată, după care tot călărașul să fie dator a urma, păzind vadul la care va rându”. Pentru încălcările comise, căpitanul de margine urma să-i pedepsească pe călărași, iar în cazul în care călărașii nu vor fi pedepsiți, „... în locul călărașilor se va pedepsi căpitanul, spre ținerea cei mai bună a nizamului” (Documente 2008, 175-176).

Căpitanul de călărași era dator să încaseze de la trecători exact taxele bănești stabilite și nicidecum mai mult, iar în cazul în care se va dovedi „...că au luat mai mult ori de la călărași ori de la trecători, sau încă se va lua havaiet⁵ trecătoarii și de la acei ce nu-s datori a da, să de înapoi îndoit

⁵ *Avaet* (*havaet*) – inițial a însemnat orice venit. În Țările Române apare sub regimul fanariot și îmbracă forme multiple, de la venituri ocazionale, reprezentând venitul marilor dregători, obținut prin vânzarea unor slujbe, venituri cu caracter periodic – dări sau dajdii plătite anual sau trimestrial, fie cu caracter de taxe ocazionale sau întâmplătoare (*A se vedea* mai detaliat: Instituții 1988, 218). În Basarabia, *avaet* este cunoscut ca impozit de stat, dijmă, luată de la țărani de stat până în 1825 în mărime de 15 lei de la familie și de 7,5 lei de la burlaci. Un asemenea impozit plăteau și locuitorii cășlelor (staționări temporare ale păstorilor) (AISR, F. 560, inv. 6, d. 577, f. 6; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1320, f. 19-21; F. 123, inv. 1, d. 25, f. 198-199).

și să-i scoată din slujba căpitaniei” (Documente 2008, 176).

Activitatea căpitanilor de margine se afla în vizerul dregătorilor de ținut, care erau datori să verifice dacă acestea își îndeplinesc cu fidelitate și sârguință sarcinile de funcțiile.

Despre numărul călărașilor de margine, îndatoririle fiscale și funcțiile căpitanului de călărași aflăm și din cartea domnească emisă la 7 septembrie 1798 de domnul Moldovei Alexandru Callimachi (aprilie 1795 - martie 1799), prin care în funcție de căpitan de margine la Cosăuți, ținutul Soroca, este confirmat hatmanul Iordache Romano, care l-a rânduit pe căpitanul Hriste Constantin, pentru paza marginii, la cele 12 vaduri, având la dispoziție 26 călărași (2 la podul lui Bichir, 3 – la vama de la Soroca, 2 – la Praguri, 3 – la vama de la Cosăuți, 2 – la gura Iorjiniții, 2 – la Cureșniți, 2 – la Volovcenița, 2 – la Râtul Porcului, 2 – la Cremenciuc, 2 – la Iarova, 2 – la Iacovlova și 2 drept vii călări), care făceau serviciu peste trei săptămâni (Documente 2008, 298). În plus, la dispoziția căpitanului mai erau în permanență 4 călărași călări și săptămânal câte 2 scutelnici. În total la dispoziția căpitanului erau 96 de călărași⁶. În rest, cartea domnească repeta îndatoririle obligatorii ale călărașilor față de căpitanul de margine și primele opt puncte, din cele nouă, de care urma să se conducă căpitanul de marine, indicate în cartea domnească din 1 mai 1794, dată lui Grigoraș Sturza de domnul Moldovei Mihail Constantin Suțu⁷.

Alte variante de cărți domnești conțin informații interesante despre numirea în funcție a căpitanilor de margine și funcțiile acestora. Prin cartea domnească emisă de domnul Alexandru Ioan Callimachi la 30 iulie 1795, în funcție de căpitan de margine este confirmat hatmanul Sandu Sturza „...care l-a rânduit la Ropce, ținutul Sucevei, pentru paza marginii, pe Ion Costăș”, ce urma să supravegheze marginea de oameni străini care vin în Moldova ca „...să afli ce fel de oameni sânt

⁶ *Scutelnic* – țaran scutit de plata birului, în schimbul unor prestații suplimentare (de obicei, militare) față de Domnie sau față de stăpânul moșiei. Sensul general al termenului este „scutit de bir”. *Scutelnicii* erau *țărani* eliberați de prestațiile față de stat; în schimb, obligați să încheie cu boierii, mănăstirile și funcționarii, pentru o anumită perioadă de timp, contracte privind îndeplinirea în folosul lor a anumitor lucrări sau achitarea anumitor sume de bani (Instituții 1988, 431).

⁷ Despre îndatoririle călărașilor și funcțiile căpitanului de margine *a se vedea*: (Instituții 1988, 235-300).

și pentru ce vin, cu ce trebuință umblă” (Documente 2008, 218). Persoanele care veneau în Moldova trebuiau să dispună de documentele necesare care certifică cine sunt ei; în caz contrar, aceștia erau trimiși „...la hătmăni, cu toate cele ci să vor găsi asupra lor și cu însămnari de toți pricinile lor în scris”. Aceleași condiții erau obligatorii și pentru persoanele care plecau din Moldova peste hotare. Acestea urmau să dispună de „...răvaș de la hătmăni sau a ispravnicilor”. În cartea domnească se stipula că pentru a-și îndeplini cu succes funcțiile, căpitanului de margine „...i s-au dat toți călărașii acestei căpitanii, ca să-i aibă supt mână și ascultare lui” (Documente 2008, 218).

La 7 februarie 1797, prin cartea domnească emisă de Alexandru Ioan Callimachi, în postul de căpitan de margine la Ropce, ținutul Suceava, este numit hatmanul Costache Ghica, care l-a rânduit pe căpitanul de margine Ioan Zamă, împuternicit cu toate obligațiunile de funcție prevăzute de cartea domnească (Documente 2008, 252-253). Peste mai puțin de o lună, la 1 martie 1797, prin altă carte domnească, emisă de Alexandru Ioan Callimachi, același hatman Costache Ghica este numit în aceeași calitate de căpitan de margine la Ropce, ținutul Suceava, dar de data aceasta în locul lui Pavel Bălan (Documente 2008, 253-254). Probabil, domnul a concentrat funcțiile căpitanilor de margine de la Ropce, ținutul Suceava în mâinile unui singur căpitan de margine – hatmanului Costache Ghica.

Paza hotarului era și în competența căpitanului de târg, situat la frontieră, iar călărașii care erau în subordinea căpitanului de târg aveau ca sarcină paza frontierei. Ca exemplu în acest sens ne poate servi cartea domnească din 15 august 1802, prin care domnul Moldovei Alexandru Nicolai Suțul (iunie 1801 - septembrie 1802) îl numește în funcția de căpitan de târg, în târgușorul Ștefănești, ținutul Dorohoi, pe boierul Iordache Suțul, în locul căpitanului Toader Guranda. Căpitanul de târg urma „...ca să aibă toată purtare de grijă pentru oamini străini ce vinu în Moldova, ca să-i cercetezi pre cu amăruntul să afli ce fel de oamini sânt și pentru ce vin, cu ce trebuință umblă” (Documente 2012, 115). Toate persoanele suspecte urmau a fi trimise „...la hătmăni cu toate celi se să va găsi asupra lor”. Persoanele care vroiau să treacă hotarul în Moldova erau permise doar în cazul în care dispuneau de răvaș de drum de la hătmăni sau de la ispravnicii ținuturilor, după

care erau lăsate să treacă. Pentru îndeplinirea serviciului, căpitanilor li „...s-au dat și toți călărașii aceștie căpitanii ca să-i aibă supt mână și ascultare sa” (Documente 2012, 116). Călărașii care nu ascultau de poruncile domnului sau ale ispravnicului de ținut și încălcau paza târgului sau hotarului, „...pe aceia (căpitanii - V.T.) să-i certi după vina lor”, iar în cazul încălcărilor mai grave căpitanii erau obligați să aducă la cunoștința hatmanului, iar aceștia, la rândul lor, să raporteze domnului (Documente 2012, 116).

Cărțile domnești stabileau destul de clar competența căpitanilor de călărași. Din cartea domnească emisă de domnul Moldovei Alexandru Constantin Moruzi (septembrie 1802 - august 1806, octombrie 1806 - martie 1807), prin care hatmanul Alexandru Mavrocordat este instituit la Burdujani, ținutul Suceava, în funcție de căpitan pentru paza marginii, în locul lui Macovei Roșca, aflăm că în competența lui era grija ispravniciei, lupta cu răufăcătorii și tâlharii, iar în caz de apariție a acestora în limitele căpitaniei, li se va indica „...să sai cu toți călărașii, ca numaidecum să-i prindă și cu toate celi ce să vor afla asupra lor să-i trimată la dumnealor, ispravnicii ținutului, ca și dumnealor să-i trimată la hătmănie cu tacirul lor în scrisu, după porunca ci au de la domnie...” (Documente 2012, 242).

Pentru serviciul lor călărașii beneficiau de diferite înlesniri și privilegii din partea domniei. Destul de mari erau privilegiile, în special, pentru călărașii de Țarigrad⁸. Conform cărții domnești din 1 septembrie 1803 emise de domnul Alexandru Constantin Moruzi, călărașul de Țarigrad, Antim Tudosăi din Orhei, fiind mult timp la slujbă domnească, a fost iertat „...de tot birul vistieriei, cât și de toate alte dări și angării, oricâte vor fi asupra altor lăcuitori ai Țării; la vreme desătini⁹ să aibă a scuti triizăci

⁸ Într-o carte de danie emisă la 10 iulie 1799 deseaticilor din ținutul Orhei de domnul Moldovei Constantin Alexandru Ipsilanti cu referință la strânga desetinei, alături de alte categorii sociale sunt amintiți și „doi vătăji de călărași de Țarigradu, unul de la Eși și altul de la Galați” (Documente 2012, 313-314).

⁹ **Desetină** – termen cunoscut în Moldova, la început cu sensul original de zecime (lat. *decima*, a zecea parte), dijmă, desemnând cota-pare dintr-un produs, prelevată cu titlul de dare. La început, desetina și-a păstrat sensul etimologic de 1/10 din produsul impozabil. Mai târziu, termenul și-a lărgit sensul, indicând orice dare, independent de cuantumul ei. Ulterior domeniul desetinei se restrânge la stupi și porci (Instituții 1988; 149). În Basarabia, *desetina* este cunoscută ca dare neregulată (*неокладная подать*), încasată doar de la persoanele care au stupi de albine și porci (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 168-168 verso).

bucate stupi sau sfini (porci - *V.T.*), cum și la vreme vâdrăritului¹⁰ va scuti triizăci vedre vin de vâdrărit, asemene, și la vreme goștinei¹¹ va scuti treizăci oi, pe aceste bucate nici un ban să nu de, ci să le ții în seamă slujbașii de la sine, după hotărâre ponturilor acestei slujbe” (Documente 2012, 196). Exact de asemenea privilegiu a beneficiat și călărașul de Țarigrad Casian Purici din satul Vărtijăanii, ținutul Soroca, prin cartea domnească emisă în iulie 1805 de domnul Moldovei Alexandru Constantin Moruzi (Documente 2012, 325-326).

Izvoarele atestă că pe parcursul activității unii călărași au putut să-și acumuleze averi, devenind proprietari funciari. Semnificativ, în acest sens, este cazul călărașului Iordache Panaiti. Conform cărții de întăritură din 22 iunie 1779, emise de domnul Moldovei Constantin Moruzi, călărașului Iordache Panaiti i-au fost confirmate două părți din satul Poiana de la Nistru și a treia parte din satul Roșieci de pe râul Răut, ținutul Soroca, cumpărate de el de la Ștefan Hermeziu¹².

Schimbări în statutul călărașilor după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus

În Basarabia, în primii ani după anexare, *călărașii* erau considerați, conform unor surse de arhivă,

¹⁰ **Vădrărit** (*vierit*) – dare asupra vinului în Moldova (sec. XVIII-XIX), înființată de Antioh Cantemir (1705-1707), care „a făcut obicei în țară, care n-au mai fost, câte doi bani de vadră de vin”. La 1763 vâdrăritul crescuse la 8 bani de vadră, iar la 1795 – la 12 bani vechi de vadră. De plata acestei dări erau exonerate îndeosebi treptele superioare ale boierimii și clerul (Instituții 1988, 494-495). În Basarabia, *vădrăritul* era o dare asupra vinului, egală cu 4 parale de la fiecare vadră și câte o para pentru etichetă de la fiecare poloboc. De această dare, în afară de categoriile sociale și persoanele nominalizate, de scutirea de goștină și desetină mai beneficiau logofeții și diaconii de vistierie. Celelalte persoane care posedau plantații de viță-de-vie pe pământurile statului și cele moșierești plăteau în vistierie de la fiecare vadră de vin anual câte 12 aspri, iar pentru fiecare etichetă înleiată pe fiecare poloboc – câte 3 aspri (AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 21 verso; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 129, f. 169; d. 1320, f. 5 verso-6; F. 4, inv. 1, d. 44, p. II, f. 332; F. 5, inv. 3, d. 747, f. 27).

¹¹ **Goștină** – dare (taxă) anuală percepută în Țările Române asupra oilor, caprelor și porcilor. Exista o deosebire între darea plătită pentru porci și oi care merg la îngrășat la munte și darea impusă străinilor (oaspeților) pentru oile și porcii aduși în țară la păscut. În primul caz, avem un fel de impozit direct, obligatoriu pentru toți locuitorii care folosesc pășunile, devenind o dare generală, la care erau impuse toate categoriile sociale, inclusiv boierii și clerul, pe întinderea întregii țări. În al doilea sens, cu înțeles de taxă (vamă) pentru cei care aduc în țară oi și porci la păscut (Instituții 1988, 206). Goștina a continuat să existe și în Basarabia până în 1825, după obiceiul moldovenesc, și constituia câte $4\frac{1}{3}$ parale pentru fiecare oaie sau capră, la care erau impuși toți locuitorii (AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 21 verso).

¹² ANRM, F. 220, inv. 1, d. 516, f. 1.

slujitori pe lângă administrațiile locale, persoane cu atribuții de pază locală, pe timp de război participau la adunarea carelor pentru transportarea proviziilor¹³.

Potrivit altor izvoare, *călărașii* alcătuiesc miliția pământeană și se află la dispoziția ispravnicilor pentru executarea diferitelor porunci în cadrul ținutului, și anume: pentru a îndemna populația să presteze corvezile, pentru a percepe impozitele, pentru a servi în calitate de curieri ș.a. Fiecare călăraș trebuia să dispună de cal de călărie și să fie într-o anumită măsură înarmat. Ei erau angajați în acest serviciu din partea satelor scutite de orice corvoadă și impozit, în afară de încartiruire. Călărașii se supuneau nemijlocit ispravnicului. La dispoziția ispravnicului erau nu mai puțin de 30 de călărași. Ei primeau anual o soldă de 250-300 lei¹⁴. Aceeași idee cu referință la călărași este expusă și de cercetătorul Pavel Svinin (Свиньин 1867, 215).

Călărașii îndeplineau și funcția de poștași. Din dispoziția generalul-maiorului I.M. Hartingh din 5 septembrie 1814 cu referire la numirea călărașilor pe lângă direcția poștelor din Chilia pentru exercitarea funcției de poștaș constatăm că „... călărașii sunt stabiliți în această funcție exclusiv pentru a îndeplini diferite obligațiuni de serviciu pe lângă administrația locală și a asigura, de regulă, buna executare a dispozițiilor administrației”¹⁵.

Cercetătorii Ya.S. Grosul și I.G. Budak constată, în baza unor surse de arhivă, că pe parcursul anilor funcția de călărași au îndeplinit-o mazilii, considerați slujitori polițienești inferiori (Гросул, Будак 1967, 89-90).

Istoricul și etnograful V.S. Zelenciuc, evidențiind trăsăturile specifice în modul de viață și cultură a moldovenilor din ținuturile centrale ale Basarabiei, care aveau denumiri locale și care se deosebeau de denumirile locuitorilor altor zone – *soroceni, orheiieni, codreni, tighecani*, presupune că aceste trăsături specifice în situația socială și modul de viață erau legate de înrolarea lor în paza de frontieră a Basarabiei – a *călărașilor* (Зеленчук 1979, 42). Drept argument autorul citează afirmațiile lui Dimitrie Cantemir, care scria că locuitorii din această zonă „...sânt superiori tuturor locui-

¹³ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 50, f. 8-9; F. 43, inv. 1, d. 10, f. 472-473.

¹⁴ AISR, F. 379, inv. 2, d. 12, f. 23.

¹⁵ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, f. 57.

torilor Moldovei prin virtute militară” (Cantemir 1975, 173).

Potrivit datelor oficiale din 1816, în Basarabia erau înregistrate 2647 familii de călărași. La dispoziția ispravnicului de Hotărniceni se aflau 320 de călărași, de Iași – 438, de Bender – 332, de Greceni – 120, de Orhei – 763, de Ismail – 160, de Soroca – 364 și a ispravnicului de Hotin – 150 de călărași. În toate isprăvnicile călărașii efectuau serviciu în 4 schimburi, și numai în ținutul Hotin erau încadrați permanent toți 150 de călărași¹⁶.

Destul de mare era numărul călărașilor în ținutul Orhei. Aceasta din considerentul că la acel moment ținutul Orhei era unul dintre cele mai mari ținuturi ca teritoriu, dispunea de cele mai multe așezări rurale și urbane și de cea mai mare densitate a populației. Conform raportului serdăriei¹⁷ Orhei din 26 iulie 1816 adresat președintelui Comitetului Provizoriu al Basarabiei, guvernatorului de Ekaterinoslav I.H. Kalagheorghe, la dispoziția serdăriei se aflau 760 de călărași, „care slujăscu a patra săptămână câți 180 la amândoi sardari”¹⁸: 12 la cele 12 ocoale, pentru îndeplinirea diferitelor dispoziții, în special de la căpitanii de mazili, care îndeplinesc dispozițiile cărmuirii, de la cele două Departamente ale Guvernului Regional și de la rezidentul plenipotențiar; 4 – pentru paza inculpaților la închisoarea serdăriei; 6 – pentru expedierea poștei rusești, îndeplinind serviciul de olăcar; 2 – pentru paza magaziei de provizii; 1 – pentru paza magaziei de lemne; 2 – pentru paza fânului ce aparținea magaziei de rezervă¹⁹; 4 – pentru trimiterea arestanților; 2 – la

dispoziția cancelariei serdăriei, 7 – la dispoziția Departamentului I al Guvernului Regional. Mai rămâneau 140 de călărași. Aceștia erau împărțiți în mod egal, câte 70, la cei doi serdari, care îi foloseau pentru a întreține legături cu cele două departamente ale Guvernului Regional și pentru alte necesități, inclusiv paza persoanelor oficiale, venite în ținut în vizită sau pentru inspectarea ținutului (câte unu sau doi călărași pentru paza casei unde aceștia s-au oprit)²⁰.

Din acest document aflăm că „călărașii sardărești și țămirași”²¹ erau scutiți de încartiruire din considerentul că în timpul când aceștia se află în exercițiul funcției și „...rămâne casăli sângure neavând cini să poarti di grija oștenilor” (Instituțiile 2011, 46). Însă la sfârșitul lunii ianuarie 1816 I.M. Hartingh, văzând situația în care s-au pomenit celelalte sate, a dat dispoziția „...di s-au dat șă toati acesti sati călărășăști”²² și țămiraș sub postoiu (încartiruire - V.T.)” (Instituțiile 2011, 46). Aceasta confirmă că administrația imperială, chiar de la început, s-a implicat activ în revederea privilegiilor și statutului de care beneficia această categorie socială.

În ținutul Bender călărași erau doar în două localități – Hârbovăț și Zaim (150 de gospodării), care puneau la dispoziția ispravnicului în fiecare săptămână câte 40 de călărași. În afară de serviciile exercitate la dispoziția isprăvniciei, câte doi călărași erau puși la dispoziția fiecărui vechil, iar în caz de necesitate și câte patru; doi – pentru exercitarea serviciului de poștă în Chilia; trei – în colonii, la dispoziția administrației coloniștilor transdanubieni²³.

În ținutul Hotărniceni erau 100 de călărași. La dispoziția ispravnicului săptămânal erau puși la dispoziție câte 25 de călărași, care erau folosiți pentru repartizarea corespondenței, asigurarea cu care, paza arestanților și alte necesități de stat²⁴.

¹⁶ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. II, f. 344.

¹⁷ **Serdărie** – termen cu care era numită până în 1818 isprăvnicia ținutului Orhei (ANRM, F. 5, inv. 2, d. 20, f. 4; inv. 2, d. 9, f. 33-34).

¹⁸ **Serdar** – termen folosit inițial cu sensul generic de comandant de oaste și numai de la mijlocul sec. al XVII-lea cu sensul de mare dregător. În Moldova, dregătoria de serdar a fost creată de Vasile Lupu ca să apere marginea de răsărit a țării împotriva tătarilor din Bugeac și din Crimeea. Serdarul avea sub comanda sa directă călărașii din trei ținuturi: Orhei, Lăpușna și Soroca. De la înființare și până la reforma lui Constantin Mavrocordat, serdarul a fost un mare dregător. Prin așezământul din 1741, Constantin Mavrocordat, înființând în toate ținuturile isprăvniciei, a înființat și pentru ținuturile Lăpușna și Orhei două isprăvnicii, cărora le-a păstrat titlul vechi de serdar, iar dregătoria s-a numit „sărdăria ot Lăpușna și Orhei”. În sec. al XIX-lea serdarul a rămas un dregător fără dregătorie, adică un titlu boieresc simplu (Instituții 1988, 434-435).

¹⁹ **Magazie de rezervă** (запасной магазин) – magazie (depozit) instituită de administrația regională din Basarabia în scopul asigurării populației cu pâine, în caz de secetă (Tomuleț 2012b, 160).

²⁰ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 132-132 verso.

²¹ În Basarabia **țămirași** erau numite persoanele care îndeplineau „prestațiile de poștă”, ducând mesajele în cadrul ținuturilor. Cheltuielile pentru întreținerea țămirașilor erau puse pe seama unui sat înstărit (de răzeși), care, în schimb, era scutit de toate celelalte prestații. În 1816 în ținutul Orhei erau 245 familii de țămirași (Tomuleț 2012c, 246).

²² **Sat de călărași** (**sat călărășesc**) – sat ai cărui locuitori îndeplineau prestația de călărași (Tomuleț 2012c, 117).

²³ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 45-45 verso.

²⁴ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 32-32 verso.

În ținutul Iași își exercitau funcțiile de călărași 528 persoane, dintre care 90 făceau serviciul în carantina din Sculeni, împreună cu gardienii, în baza unei solde bănești stabilite de general-maiorul I.M. Hartingh. Ceilalți 438 călărași făceau serviciu săptămânal, adică fiecare călăraș era obligat să îndeplinească serviciul fiecare a patra săptămână, în baza dispozițiilor ispravnicului, ei fiind scutiți de plata birului și altor dări și prestații locale, nefiind salarizați de locuitori²⁵. Ispravnicul de Iași îi raporta în 1816 președintelui Comitetului Provizoriu al Basarabiei I.H. Kalagheorghe că în competența călărașilor intră: **1.** expedierea dispozițiilor ispravnicului în toate localitățile ținutului; **2.** supravegherea îndeplinirii la timp și cu acuratețe a acestor dispoziții; **3.** expedierea în capitală a sumelor bănești încasate de posturile vamale și de concesionarii goștinii și a altor taxe încasate de la populație; **4.** acordarea ajutorului concesionarilor goștinii, desetinei și vădrăritului la încasarea de la populație a sumelor bănești; **5.** răspundea de prezentarea la timp a carelor, puse la dispoziție de fiecare ocol, pentru posturile vamale de la Prut: pentru posturile vamale Vasileuți și Sculeni – câte doi, iar pentru vama Sculeni – câte patru călărași; **6.** răspundea și de carele care erau puse la dispoziție pentru deplasarea la serviciu a funcționarilor și pentru alte necesități²⁶.

În ținutul Soroca, conform raportului prezentat, la 8 august 1816, aceluiași I.H. Kalagheorghe, de ispravnicul Somov și serdarul Varfolomei, călărașii erau aleși din șase sate mici: Șolcani (ocolul Nistrul de Mijloc) – 65 gospodării, Pripiceni (ocolul Nistrul de Mijloc) – 94, Racovăț (ocolul Nistrul de Mijloc) – 76, Vorâncăuți (ocolul Nistrul de Jos) – 60, Hârbova (ocolul Nistrul de Sus) – 24, Heciu Vechi (ocolul de peste Răut) – 76 gospodării. Aceste localități puneau la dispoziția ispravniciei 65 călărași călare și 18 călărași pedestri, care se schimbau după fiecare săptămână. Pentru acest serviciu, localitățile respective erau scutite de toate dările. Persoanele încadrate în serviciul de călărași erau alese de săteni și confirmate de Departamentul II al Guvernului Regional (până la 1812 – de vistierie) (Cantemir 1975, 133)²⁷.

Din documentele prezentate și discutate la 19 octombrie 1825 în ședința Consiliului Suprem al Basarabiei cu referință la abuzurile comise la an-

gajarea călărașilor de Ispravnicia Orhei aflăm că în perioada 1818-1820 călărașii Ispravniciei erau angajați din trei localități – Peresecina, Dubăsarii Vechi și Sireți. Conform raportului Ispravniciei prezentat la 4 iulie 1821 instituțiilor regionale, Ispravnicia angaja anual 60 călărași²⁸. Ispravnicul de Orhei Palade lămurea angajarea unui număr atât de mare de călărași prin faptul că „teritoriul ținutului este foarte întins și sarcinile ce stau în fața Ispravniciei sunt destul de diverse”²⁹. Conform dispoziției guvernului regional, Ispravnicia nu avea dreptul să se amestece în modalitatea de selectare și angajare a călărașilor. Ea ținea de competența comunităților sătești, care trebuiau să se înțeleagă pentru ce soldă și în ce condiții să îndeplinească acest serviciu. Ispravnicia era obligată doar să urmărească de corectitudine angajării călărașilor³⁰. Această modalitate de angajare a călărașilor poate fi ușor depistată din raportul Ispravniciei Orhei din 16 iulie 1824, din care aflăm că în 1822 la angajarea călărașilor comisarul Russo a dat dispoziție ocolașilor ca, la încheierea contractelor cu locuitorii care au manifestat dorința de a face serviciul de călărași, să-i aducă la Ispravnicie pentru a vedea dacă aceștia sunt apți pentru acest serviciu³¹.

Călărașii erau folosiți de ispravnicul de ținut și în alte scopuri decât cele de serviciu. Din raportul prezentat de secretarul Alekseev aflăm că unii călărașii „...în decurs de doi ani (1822-1823 - V.T.) s-au aflat în exercițiul funcției, iar alții s-au aflat în slujba funcționarilor Ispravniciei și a diferitelor persoane particulare”³².

Deși beneficiau de unele înlesniri, funcția de călărași nu era una din cele ușoare. Ca rezultat, călărașii se adresau în repetate rânduri instituțiilor regionale, plângându-se de situația în care s-au pomenit. La 20 iulie 1813, I.M. Hartingh a informat Departamentul II al Guvernului Regional al Basarabia în privința călărașilor aleși din partea obștii satului Dubăsarii Vechi, care s-au plâns că ei timp de șase ani păzesc, fără schimb, magaziile și se află de strajă la Nistru, din care cauză sunt sustrași de la diferite munci agricole, rugând să fie scutiți cel puțin de una din obligații, pentru a avea timp să-și hrănească familiile³³. Țăranii din

²⁵ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 82.

²⁶ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 82-82 verso.

²⁷ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 113.

²⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 276.

²⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 286.

³⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 276.

³¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 276 verso.

³² ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 278.

³³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 80, f. 1130 verso.

satul Buiucani (117 familii), ocolul Bucovăț, ținutul Orhei, se plâneau în 1813 guvernatorului civil al Basarabiei că, făcând parte din categoria călărășilor, făceau slujbă o dată în patru săptămâni, iar acum – o dată în trei săptămâni; în plus, prestează „claca” în folosul serdarului³⁴. Tot în acel an răzeșii din satul Cojușna (100 de familii), ocolul Bucovăț, ținutul Orhei, se plâneau guvernatorului civil al Basarabiei că, făcând parte din categoria călărășilor, erau subordonați Departamentului II al Guvernului Regional al Basarabiei și scutiți de prestații. Dar, în pofida acestui fapt, Serdăria i-a impus să transporte pentru stațiile poștale 28 chile³⁵ de orz, fără a fi remunerati³⁶. Călărășii din orașul Chișinău, ținutul Orhei, au înaintat la 15 iunie 1813 guvernatorului civil al Basarabiei o plângere prin care îl informau că „...sunt impuși la prestații suplimentare”³⁷.

Călărășii din satele Hârbovăț și Zaim, ținutul Bender, în raportul adresat ispravnicului ținutului Bender din 12 martie 1814 se plâng guvernatorului civil al Basarabiei că ei „...sunt împovărați cu prestații la care sunt supuși, fără să se țină cont că păzesc hotarele ținutului Bender din partea ținuturilor Ismail și Tomarova”. În plus, ei sunt „...împovărați de plata impozitelor și de încartiruire”³⁸. Țăranii călărăși din satul Gradiște, ținutul Hotărniceni, în raportul către ispravnicul ținutului Hotărniceni din 15 decembrie 1814, se plâng guvernatorului civil al Basarabiei că „...sunt împovărați cu prestații și de încartiruire”³⁹. În iulie 1816 locuitorii satului Buiucani, ținutul Orhei, se plâng guvernatorului civil al Basarabiei împotriva serdarului Șeinovici, care i-a exclus din categoria călărășilor și i-a înscris în această categorie pe locuitorii satului Dubăsarii Vechi, încasând de la aceștia o sumă de 2000 de lei⁴⁰. La 26 iulie 1816, rezidentul plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev direcționează plângerea locuitorilor satului Cazangic, ținutul Codru, Petru Glejan, Ion Rotari și Niță Svirnea pentru examinarea Comitetului Provizoriu al Basarabiei în care

aceștia cereau de a „...elibera comunitatea acestui sat de prestațiile locale, din considerentul că ei îndeplinesc funcțiile de călărăși”⁴¹. În plângerea din 11 iulie 1816 adresată general-locotenentului A.N. Bahmetev țăranii scriau că, cu toate că de opt luni ei îndeplinesc funcția de călărăși, în pofida acestui fapt „...au fost folosiți la paza frontierei de la Prut și impuși să îndeplinească diferite prestații, din care cauză au ajuns la o situație atât de rea, încât și-au pierdut toată averea și nu mai au posibilitate, împreună cu familiile lor, de a se întreține”⁴². Locuitorii satului Băcioi, ținutul Orhei, se plâng în noiembrie 1817 rezidentului plenipotențiar al Basarabiei împotriva fostului serdar Șeinovici „...care i-a împovărat cu îndeplinirea încartiruirii și a altor prestații, încalcând astfel drepturile acordate călărășilor”⁴³.

Situația călărășilor din ținutul Orhei s-a agravat la începutul anilor '20 ai sec. al XIX-lea. În 1823, cu numirea în funcția de rezident plenipotențiar al Basarabiei a contelui M.S. Voronțov, acesta află că isprăvnicia de Orhei încasează de la locuitorii ținutului, pentru întreținerea călărășilor, mult mai mulți bani decât este necesar și se folosește de ei la discreția sa, neprezentând nici un fel de raport⁴⁴. Pentru cercetarea cazului a fost trimis funcționarul de clasa a XII-a Alekseev. Conform raportului, prezentat de ispravnicul de Orhei, în iulie 1821 la dispoziția isprăvniciei erau 60 călărăși. Cercetările au demonstrat însă că isprăvnicia, în afară de acești 60, a mai angajat încă 29 călărăși, care erau remunerați din aceeași sumă de bani. În plus, isprăvnicia se implica în angajarea călărășilor, încasând de la locuitori sume de bani mult mai mari, repartizându-le voluntar, cheltuind banii pentru procurarea hainelor, furajelor pentru cai, remunerarea secretarului și nu raporta nimănui despre aceste cheltuieli⁴⁵. În urma cercetărilor s-a constatat că în anii 1822-1823 de la locuitorii ținutului Orhei au fost încasați, pentru întreținerea călărășilor, 93183 lei 36 parale. Călărășii au fost angajați pentru suma de 72055 lei, dar au primit în realitate doar 33383 lei 28 parale, din care li s-a mai scos 4343 lei pentru îmbrăcăminte, furaje și schimbul banilor. Călărășii n-au primit însă suma de 34326 lei 12 parale, prevăzută de contract. Restul sumei de 13917 lei

³⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 115, „Materiale de anchetă”, 1812-1813, f. 32 verso.

³⁵ În Basarabia, de regulă, o chilă de cereale era egală cu 20 de dimirlii, fiecare dimirlie era egală cu 12 ocale. În transpunere în unitățile de măsură rusești, o chilă constituia 2½ cetverturi, iar dimirlia – 37 ½ funți (Tomuleț 2012a, 257-258).

³⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 115, f. 33.

³⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 78, f. 31 verso.

³⁸ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 270, f. 4-5 verso.

³⁹ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 270, f. 13-13 verso, 16.

⁴⁰ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 463, f. 16-16 verso.

⁴¹ ANRM, F. 4, inv. 1, d. 53, f. 2.

⁴² ANRM, F. 4, inv. 1, d. 53, f. 8-8 verso.

⁴³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 538, f. 2.

⁴⁴ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 929, p. IV, f. 494 verso.

⁴⁵ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 929, p. IV, f. 495-495 verso.

au fost folosiți pentru salariul funcționarilor cancelariei, pentru întreținerea celor 29 de călărași angajați suplimentar etc.⁴⁶ O parte din banii încasați de la populația ținutului Orhei pentru serviciul călărașilor au fost delapidăți de funcționarii ținutali. Conform mărturiei secretarului Lazarev, procurorul ținutal Melnikov a primit suma de 4800 lei, ispravnicul Paladi – 2780 lei, iar secretarul isprăvniceii – 960 lei⁴⁷. Pentru investigarea abuzurilor comise de Isprăvnicia Orhei, la insistența rezidentului plenipotențiar al Basarabiei I.N. Inzov, guvernatorului civil C.A. Catacazi și a procurorului regional Vardanah a fost creată o comisie de anchetă în componența căreia au intrat consilierii Șardin și Botezatu și asesorul Lozin⁴⁸. Pentru abuzurile comise în timpul angajării călărașilor comisarii ținutali Haitul, Izman, Russo și Cotruță (deja decedat) au fost dați judecății⁴⁹.

La insistența guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov, Consiliul Suprem al Basarabiei discută la 27 septembrie 1825 raportul Guvernului Regional al Basarabiei despre încălcările comise la angajarea și întreținerea călărașilor de către isprăvnicia Orhei⁵⁰. Ca rezultat, ispravnicul Paladi, comisarii Haitul, Izmană și Russo și fostul secretar Lazarev au fost impuși să restituie banii și dați judecății. Fostul procuror de Orhei, procurorul ținutului Iași, funcționarul de clasa a IX-a Melnikov, pentru neglijență în serviciu și nesatisfacerea plângerii călărașilor urma să fie destituit și dat judecății⁵¹.

Izvoarele de arhivă conțin numeroase plângeri ale călărașilor adresate guvernatorului civil al Basarabiei pe parcursul primei jumătăți a sec. al XIX-lea⁵².

În alte cazuri, țăranii cădeau de acord să facă serviciul de călărași în schimbul scutirii de diferite prestații. Astfel, călărașii din satul Dubăsarii Vechi, ținutul Orhei, s-au adresat, la 17 iunie 1817, guvernatorului civil al Basarabiei cu rugămintea să-i angajeze la paza cordonului sanitar de la Nis-

tru, cerând în schimb să-i elibereze de celelalte prestații⁵³.

Potrivit dispoziției guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov din 19 ianuarie 1824, Consiliul Suprem al Basarabiei, în ședința din 29 februarie, discută întrebarea cu privire la înlocuirea prestației de călărași⁵⁴ prin prestația în bani. La baza cererii lui M.S. Voronțov au stat plângerile locuitorilor ținuturilor Bender și Akkerman împotriva taxelor încasate de funcționarii isprăvniciilor pentru întreținerea călărașilor. În plus, el scria că dispune de informații despre diverse abuzuri din partea funcționarilor locali la încasarea banilor și despre folosirea călărașilor în alte scopuri ce nu țin de competența serviciului de călăraș. Pornind de la considerentul că nu este stabilit numărul exact de călărași, isprăvniciile stabilesc în mod arbitrar numărul lor și cer de la locuitori sume însemnate de bani pentru întreținerea lor, neavându-i pe toți în exercițiul funcțiunii și neraportând nimănui despre numărul acestora. În plus, este cunoscut faptul că călărașii iau de la locuitori cai pentru a se deplasa, îi chinuiesc și îi lasă în alte sate în voia sortii, fără supraveghere și fără de hrană, din care cauză țăranii rămân fără forță de tracțiune⁵⁵.

M.S. Voronțov considera că, pentru a înlătura aceste abuzuri, este necesar a stabili numărul exact de călărași care urma să fie păstrat pe lângă fiecare isprăvnicie, ținând cont de numărul populației și de mărimea ținutului. În plus, întreținerea călărașilor urma să se facă de pe seama sumelor încasate de la populație, dar care urmau să fie depuse în compartimentul prestații locale (*земские повинности*). În așa fel, – considera M.C. Voronțov, – fiecare persoană va participa în mod egal la întreținerea acestei categorii de slujitori⁵⁶. Urma de stabilit și solda bănească pe care aveau s-o primească călărașii. S-a mai propus de a fi stabilit următorul număr de călărași din cadrul isprăvniciilor din Basarabia: în ținuturile Orhei, Iași și Hotin – câte 20 de călărași călare și câte 10 călărași pedestri, în ținuturile Bender și Akkerman – câte 15 călărași călare și 10 călărași pedestri și în ținutul Ismail – opt călărași călare

⁴⁶ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 929, p. IV, f. 496; d. 569, p. II, f. 278 verso, 282-282 verso.

⁴⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 284.

⁴⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 284 verso.

⁴⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. II, f. 282 verso-283.

⁵⁰ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 569, p. III, f. 309, 321-321 verso.

⁵¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 929, p. IV, f. 496 verso-497.

⁵² Despre aceasta a se vedea mai detaliat: (Tomuleț 2007b, pasim).

⁵³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 78, f. 32 verso.

⁵⁴ **Prestație de călăraș** – prestație a populației sătești din Basarabia, exprimată prin punerea la dispoziția Isprăvniceii a unui anumit număr de călărași (Tomuleț 2007b, 95).

⁵⁵ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 472.

⁵⁶ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 472.

și opt călărași pedestri. Pentru întreținerea unui călăraș călare s-a propus un salariu anual de 400 de lei, iar pentru a unui pedestru – 200 de lei. Respectiv, pentru întreținerea celor 98 de călărași călare era necesară suma de 39200 lei, iar pentru întreținerea celor 58 de călărași pedestri – 11600 lei. Pornind de la faptul că în 1823 în Basarabia au fost înregistrate 82196 de familii, pentru întreținerea călărașilor fiecare familie urma să plătească doar 25 de parale⁵⁷.

Din adresa Guvernatorului general al Novorosiei și rezidentului plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov discutată în ședința Consiliului Suprem al Basarabiei din 19 ianuarie 1824 putem constata recunoașterea necesității „...adoptării de către administrația regională a unui regulament despre călărași, care ar intra în vigoare începând cu 1 mai 1824”⁵⁸. La 25 februarie 1825 propunerile lui M.S. Voronțov sunt discutate și aprobate de Consiliul Suprem al Basarabiei. Acestea urmau să intre în vigoare începând cu 1 mai 1824 și, de fapt, pot fi considerate, deși indirect, un regulament pentru călărași. Propunerile lui M.S. Voronțov, confirmate de Consiliul Suprem al Basarabiei, se reduceau la următoarele:

1. Începând cu 1 mai 1824, în ținuturile Orhei, Iași și Hotin se stabileau câte 20 de călărași călare și câte 10 călărași pedestri, în ținuturile Bender și Akkerman – câte 15 călărași călare și 10 călărași pedestri și în ținutul Ismail – 8 călărași călare și 8 călărași pedestri. Pentru întreținerea unui călăraș călare s-a stabilit un salariu de 400 de lei, iar pentru a unui pedestru – 200 de lei. Călărașii urmau să fie îmbrăcați în haine speciale, să posede cal de călărie și înarmați cu lance, pistoale și săbii.
2. Suma pentru salarizarea călărașilor urma să fie adăugată în sumele prestațiilor locale și percepută doar de la populația care prestează birul. Mazilii și ruptașii, care plătesc dajdia, erau scutiți de această taxă, din considerentul că, în baza obiceiului pământului, ei sunt folosiți în diferite servicii locale.
3. Călărașii călare și călărașii pedestri vor primi soldă în bani o dată la trei luni (de 4 ori pe an), începând cu 1 mai 1824, în baza unui contract, stabilit pentru fiecare ținut în parte, iar responsabilitatea respectării lui era pusă pe seama pro-

curorilor de ținut, cu condiția ca lista călărașilor să fie perfectată în decursul lunii martie și prezentată pentru confirmare Guvernului Regional. Contractele urmau a fi încheiate pe o durată de trei, doi și un an. Contractele erau alcătuite în baza formularelor vechi, cu specificarea că ei n-au dreptul să se folosească de caii locuitorilor, dar trebuie să se folosească de cei proprii.

4. Funcționarilor locali li se interzicea să-i folosească pe călărași în scopuri personale, ci doar în scopuri de serviciu ce ar viza interesele statului.
5. Urmărea de executarea acestei dispoziții (regulament) Guvernul Regional⁵⁹.

La 27 februarie 1824 Guvernul Regional transmite Judecătoriei Ținutale Orhei două exemplare de contract – pentru călărașii călare și pentru călărașii pedestri. Contractele includ, de fapt, sarcinile de funcție ale călărașilor. Ele pot fi rezumate la șase angajamente principale:

1. În contract era indicat numele călărașului, perioada de timp încadrată în serviciu, modalitatea de îndeplinire a serviciului, specificându-se că ea se va efectua din cont propriu, cu achitarea din partea statului a unei solde bănești anuale.
2. Călărașii trebuiau să dispună de echipament personal: uniformă – tunică cusută din stofă după forma existentă, șalvari cusuți din aceeași stofă, două căciuli din piele, una pentru timp de vară, iar alta pentru timp de iarnă, manta din stofă de aceeași culoare ca și tunica, veston căptușit cu blană, chimir din piele cu cataramă pentru a se încinge, geantă pentru distribuirea pachetelor, sabie cu centiron, două pistoale, ciubote, cal bun cu furaj propriu și, în piept, semnul corespunzător din partea isprăvniceii locale.
3. În timpul serviciului, călărașii urmează să slujească cu hărnicie și sărguință, iar în caz de încălcări – demiși din serviciu.
4. Călărașii răspundeau în fața legii în caz de încălcări soldate cu prejudicii materiale statului sau persoanelor particulare.
5. În caz de boală, pentru zilele absente, călărașii nu erau remunerați.
6. Călărașii se obligau să folosească caii și proviziile proprii și să nu apeleze la ajutorul locuitorilor⁶⁰.

⁵⁷ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 129, 130-131; F. 43, inv. 1, d. 10, f. 472-472 verso.

⁵⁸ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 472 verso.

⁵⁹ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 472 verso-473.

⁶⁰ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 475-475 verso.

Contractul pentru călărașii pedestri include aceleași sarcini, însă fără datoria de a avea cal, furaj și pistoale⁶¹.

Lista călărașilor care s-au angajat în serviciu în ținutul Orhei, începând cu 1 mai 1824, demonstrează că aceștia erau în fond moldoveni: *călărași călare* – Tudor Puțina, Vasile Todirache, Iordache Lazar, Ștefan Balan, Ion Moroșanu, Dumitru Barbos, Lupu Mardari, Tudor Zbârnea, Ilie Sclifos, Gheorghe Pisica, Zaharia Lupu, Clemente Meriuța, Pentelie Postica, Ioniță Munteanu, Ion Hirovan, Ion Botezatu, Luca Vozeianu, Stegari Iordache Cracana, *călărași pedestri* – Gavriil Pelivanu, Gavrilă Tipa, Eftodie Prepeliță, Vasile Dubagorean, Cozma Armașul, Vasile Secrier, Gheorghe Ghirlean, Ifrim Rosul, Ion Pascari, Grigoraș Doga⁶².

Angajarea călărașilor de către isprăvnicii s-a ciocnit de anumite dificultăți. Spre exemplu, judecătorul și procurorul ținutului Orhei raportau Guvernului Regional că transpunerea în viață a dispoziției lui M.S. Voronțov discutată la ședința Guvernului Regional din 19 ianuarie 1824 privind angajarea celor 20 călărași călare și 10 călărași pedestri pentru serviciul în cadrul Isprăvniciei a fost una dificilă aducând ca argument faptul că la încheierea contractelor călărașii au cerut ca familiile lor, iar cei care nu erau căsătoriți – părinții lor, să fie scutiți de încartiruie, din considerențul că vorniciei⁶³ satului, cu care ei sunt în conflict, în timpul serviciului numesc în casele lor soldați, fără să țină cont de rânduiala respectivă⁶⁴.

Judecătorul și procurorul de Ismail, în raportul lor adresat Guvernului Regional scriau că, la anunțarea condițiilor contractului și soldei bănești pentru serviciu, locuitorii nu și-au dat acordul, insistând ca solda bănească să fie mărită până la 700 lei pentru un călăraș călare și până la 350 lei – pentru unul pedestru⁶⁵.

Judecătorul și procurorul ținutului Hotin în raportul din 19 aprilie 1824 scriau că la anunțarea

sumelor pentru serviciul de călăraș, începând cu 1 mai, pentru 20 călărași călare și 10 călărași pedestri, cu un salariu de 400 și, respectiv, de 200 lei, cei care erau deja angajați în această funcție nu au mai dorit să-și reînnoiască contractul, declarând că nu mai doresc să facă serviciul întreținându-se și asigurându-se cu îmbrăcăminte din sursele proprii, cerând majorarea soldei bănești pentru călărașii călare cu 100 lei, iar pentru cei pedestri – cu 50 lei, scutirea de toate prestațiile, de încartiruie, „...care până acum le-au îndeplinit cu rigurozitate”⁶⁶. În plus, călărașii cereau asigurarea cu loturi pentru pășunatul cailor, fără achitarea taxelor. Eforturile judecătorului și ale procurorului ținutului Hotin s-au soldat cu înscrierea în categoria călărașilor doar a unei singure persoane – Tudor Rospar, din satul Trinca, care ulterior s-a dezis de serviciul de călăraș⁶⁷. Aceeași situație era și în județul Iași. La anunțul judecătorului și procurorului nimeni din locuitorii nu și-au dat consimțământul de a se angaja în categoria călărașilor, declarând că ei nu pot îndeplini acest serviciu, din cauza salariului mizerabil și a întinderii prea mari a ținutului, pentru care ei au nevoie de doi sau trei cai, explicând că, deși în prezent sunt mult mai mulți călărași, dar și în asemenea condiții este destul de dificil a îndeplini rapid sarcinile ce le revin”⁶⁸.

În pofida numeroaselor plângeri și cereri ale călărașilor, Administrația Regională nu le-a satisfăcut cerințele. Drept motiv principal invocat de Guvernul Regional a servit angajarea celor 30 de călărași în ținutul Orhei și a unui călăraș în ținutul Hotin, iar judecătorii și procurorii ținutali au fost învinuiți că n-au depus eforturi suficiente în ce privește angajarea călărașilor⁶⁹. Ca rezultat, călărașii au fost nevoiți să cedeze. La 7 iunie 1824 Guvernul Regional discută 11 rapoarte ale judecătorilor, procurorilor și isprăvnicilor privind angajarea la serviciu, confirmând concomitent rapoartele de angajare a călărașilor, începând cu 1 mai 1824, cu condiția ca „...casele lor să nu fie scutite de încartiruie”⁷⁰.

Ca rezultat, începând cu 1 mai 1824 numărul călărașilor din cadrul isprăvnicilor ținutale a fost schimbat: pentru ținuturile Orhei, Iași și Hotin,

⁶¹ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 476-476 verso, 478.

⁶² ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 477-477 verso.

⁶³ **Vornic** – în Basarabia, cu înțeles de primar al unui sat sau târg. În actele rusești din perioada respectivă cuvântul „vornic” figurează sub forma de „dvornic” (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 110, f. 65). Din Compartimentul VII (3 puncte) al Proiectului Regulamentului din 1819 aflăm că vorniciei erau numiți în funcție de către ispravnic și împuterniciți cu funcții polițienești (ANRM, F. 3, inv. 1, d. 47, p. II, f. 271-272 verso).

⁶⁴ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 486.

⁶⁵ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 486.

⁶⁶ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 486-486 verso.

⁶⁷ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 486 verso, 492 verso.

⁶⁸ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 486 verso-487.

⁶⁹ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 487.

⁷⁰ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 492-493 verso.

au fost stabiliți câte 20 călărași călare și câte 10 călărași pedestri, pentru ținuturile Bender și Akkerman – câte 15 călărași călare și câte 10 călărași pedestri, iar pentru ținutul Ismail – câte 8 călărași călare și câte 8 călărași pedestri. În total, pentru toate județele Basarabiei a fost stabilit un număr de 98 călărași călare și de 58 călărași pedestri. Fiecărui călăraș călare i se stabilea o soldă anuală de 400 lei, iar unui călăraș pedestru – de 200 lei. Călărașul călare trebuia să dispună de cal de călărie și lance; totodată celui călare și celui pedestru li se interzicea să poarte pistoale și săbii⁷¹. Banii pentru întreținerea călărașilor erau luați din sumele prestațiilor locale la care era impusă populația, în afară de mazili și ruptași, care erau scutiți de această taxă, din considerentul că sunt folosiți personal în serviciul administrației locale⁷². Călărașii se angajau la serviciu în baza unui contract pe o perioadă de trei, doi sau un an. Cărmuirea Regională punea la dispoziția isprăvnicilor un număr suficient de contracte, după forma celor deja existente, stipulând că ei n-au dreptul de a folosi caii locuitorilor⁷³.

La 18 iunie 1824, în baza decretului Consiliului Suprem al Basarabiei responsabilitatea deplină în plata preventivă a sumelor bănești călărașilor care s-au angajat la serviciu în această funcție pentru prima oară (în scopul procurării echipamentului necesar), pentru primele trei luni de serviciu, este încredințată în exclusivitate isprăvnicilor⁷⁴. Însă, greutățile cu care s-au confruntat călărașii la primirea acestor sume de bani, ce era doar de competența isprăvnicilor, a necesitat rectificarea acestei decizii. La 20 decembrie 1824 Guvernul Regional al Basarabiei, la propunerea din 18 iulie 1824 a rezidentului plenipotențiar al Basarabiei M.S. Voronțov, a decis ca salariul călărașilor confirmați în această funcție se va plăti de patru ori pe an, după fiecare trei luni, la discreția deplină a isprăvnicilor ținutale și nu doar a isprăvnicilor (călărașilor călare – 400, iar călărașilor pedestri – 200 lei, în baza deciziei Consiliului Suprem al Basarabiei)⁷⁵.

Ulterior, în baza avizului Administrației Financiare a Basarabiei din 14 februarie 1828 și dispoziției contelui F.P. Palen, solda bănească anuală

a călărașilor angajați pe lângă judecătorii a fost schimbată din lei în ruble rusești⁷⁶: călărașilor călare de la 400 lei la 200 rub., iar celor pedestri – de la 200 lei la 100 rub. asigurate⁷⁷.

Prin dispoziția Cărmuirii Regionale a Basarabiei din 18 februarie 1828, adresată judecătorilor județene⁷⁸ și polițiilor orășenești, în baza decretului din 13 martie 1828, judecătorii județene Orhei, Iași și Hotin, împreună cu procurorii urmau să prezinte pentru confirmare Cărmuirii Regionale câte două contracte încheiate cu călărașii călare și pedestri, care au manifestat dorința de a se angaja în acest serviciu, începând cu 1 mai 1828 și până la 1 mai 1831, pentru un salariu anual de 200 rub. pentru călărașii călare și de 100 rub. asigurate – pentru călărașii pedestri⁷⁹.

Pornind de la considerentul că după aplicarea Regulamentului privind administrarea Basarabiei din 29 februarie 1828 locul isprăvnicilor a fost luat de judecătorii județene, în baza dispoziției Administrației Regionale a Basarabiei din 14 aprilie 1828 dreptul de a confirma încheierea contractelor de angajare la serviciu a călărașilor pe lângă judecătorii județene a fost acordat Administrației Financiare a Basarabiei⁸⁰.

Călărașii îndeplineau și alte funcții. În baza deciziei Consiliul Suprem al Basarabiei din 24 iunie 1824, pe lângă Oficiul Regional pentru țișanii domnești au fost numite două persoane în calitate de călărași și câte un slujitor pentru fiecare supraveghetor, cu un salariu de 300 rub. Pentru întreținerea acestor funcționari, comunitățile țișgănești urmau să verse anual în bugetul Oficiului Regional din Basarabia pentru țișanii domnești o anumită sumă de bani⁸¹. Din decizia Tribunalului Penal Provisoriu din Basarabia din 11 mai 1826, cu privire la pedepsirea fizică a răzeșilor din satul Olișcani, ținutul Orhei, aflăm că pentru a-i interzice țăranului Ion Pleșca de a mai comercializa rachiul în casa pe care o deținea și pentru a-l deposeda de rachiul pe care îl avea, funcționarul Stratulat a trimis la casa lui câțiva călărași, însă acesta a opus rezistență (Положение 1962, 92).

⁷⁶ *A se vedea* în acest sens: (Tomuleț 2011, 142-153).

⁷⁷ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 872-873 verso.

⁷⁸ După adoptarea Regulamentului privind administrarea Basarabiei din 29 februarie 1828 isprăvnicii au fost transformate în judecătorii județene (*земские суды*) (ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 872).

⁷⁹ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 873 verso-874.

⁸⁰ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 875 verso.

⁸¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 430, p. III, f. 355, 357-359 verso.

⁷¹ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 872.

⁷² ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 872 verso.

⁷³ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 872 verso-873.

⁷⁴ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 526 verso.

⁷⁵ ANRM, F. 43, inv. 1, d. 10, f. 526-226 verso.

Deseori călărașii îndeplineau și măsuri de constrângere a populației. Exemplu în acest sens servește dispoziția Consiliului Suprem al Basarabiei din 28 ianuarie 1821 cu privire la pedepsirea cu vergile a țăranilor din localitatea Lăpușna, răzvrățiți împotriva moșierului Iordache Tomuleț, în care scop ispravnicului Iamandi i-au fost date dispoziții să ia un număr suficient de călărași și, împreună cu trimisul din partea guvernatorului civil, funcționarul de clasa a VII-a Vardalah, să vină la fața locului, să cerceteze cazul descris de către ocolașul⁸² de Cogâlnic Leva și comisarul Darie Bobeică și, dacă datele se vor confirma „...să-i pedepsească pe conducătorii răzvrățiți cu 15 lovituri de vargă și să le pună în vedere celorlalți locuitori din Lăpușna că pe viitor pentru asemenea încălcări vor fi pedepsiți conform legii” (Положение 1962, 67).

Călărașii pentru paza frontierei

Conform altor izvoare, *călărașii* alcătuiesc, alături de cazaci, paza de frontieră⁸³. Ei asigurau paza sanitară la hotarul de apus al Basarabiei, până la instituirea cordonului sanitaro-vamal la Prut și Dunăre, care s-a petrecut abia în 1817, deoarece administrația imperială nu dispunea de suficiente forțe, iar detașamentele de cazaci urmau să vină din guberniile interne ruse.

La 4 mai 1817 în Departamentul I (Departamentul executiv) al Guvernului Regional s-a discutat chestiunea privitor la paza de frontieră efectuată de către călărași. În cadrul discuției s-a stabilit că numărul călărașilor care asigură paza de frontieră constituie 2880 de familii: ținutul Hotin pune la dispoziție 100 de călărași, Iași – 488, Orhei – 1034, Codru – 274, Greceni – 100, Ismail – 130, Bender – 196 și Soroca – 558 de călărași. Administrația regională considera acest număr prea mare pentru efectuarea pazei de frontieră. La dispoziția președintelui Departamentului Krupenski, acest număr trebuia să fie redus până la 600: ținutul Orhei urma să pună la dispoziție – 240 de călărași, Greceni – 15, Iași – 105, Soroca

– 115, Hotin – 45, Codru – 15 și Bender – 35 și Ismail – 30 de călărași⁸⁴.

Concomitent, au fost stabilite și criteriile în baza cărora călărașii asigurau paza de frontieră, considerate, de fapt, un regulament pentru călărașii pazei de frontieră:

1. Asigurarea pazei de frontieră de către călărași se efectua în patru schimburi, astfel încât la frontieră să se afle permanent 600 de persoane. Călărașii se supuneau nemijlocit revizorului și ispravnicului de ținut. Postul de revizor de frontieră a fost instituit de către I.M. Hartingh la 25 iulie 1813. În aceste funcții au fost desemnați ofițeri în retragere și funcționari ruși⁸⁵.
2. Distanța încredințată pentru paza de frontieră a călărașilor la Prut și Dunăre a fost împărțită în 20 de sectoare, cu amplasarea proporțională a călărașilor. Aceștia urmau să fie supravegheați de unul din mazilii de încredere, ales sau numit de administrația ținutală. Acest supraveghetor trebuia să se afle în permanență la posturile și sectoarele subordonate lui, să primească și să numească schimbul pazei. Călărașii erau scutiți de prestațiile obștești și de cele locale. Pentru a limita numărul de mazili, care ar putea beneficia de acest drept, supraveghetorul sectorului era ales din rândul mazililor: câte trei persoane în fiecare sector. Respectiv, au fost aleși 60 de supraveghetori (mazili).
3. Ei urmau să meargă călare și, după posibilitate, înarmați, să efectueze controlul cordonului de frontieră, întreținând legături permanente cu paza militară, să execute exact, împreună cu paza militară, sarcinile ce stau în fața lor.
4. Pentru asigurarea pazei de frontieră, călărașii urmau să ocupe punctele amplasate între pichetele de cazaci.
5. Serviciul de călărași urma să fie efectuat de capii de familie, de unul din feciorii acestora, fie de una din rudele lor, fie de o altă persoană din altă familie (o singură dată), dar nemijlocit din categoria călărașilor, cu știrea și permisiunea Administrației Regionale. Orice încălcare din partea călărașilor urma să fie persecutată de către șeful (căpitanul) de călărași sau de către ispravnic.

⁸² *Ocolaș* – în Moldova, în sec. al XVIII-lea, slujbaș însărcinat cu strângerea dărilor (Instituții 1988, 338). În Basarabia – conducătorul administrativ al unui ocol (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 586, f. 20; d. 675, f. 254-255). Regulamentul privind administrarea Basarabiei din 29 aprilie 1818 prevedea că fiecare ținut se va împărți în ocoale, în care va fi ales, din rândurile locuitorilor care dispun de proprietate, câte un ocolaș, iar în sate – câte un vornic (Учрав 1818, 14).

⁸³ AISR, F. 560, inv. 4, d. 402, f. 37.

⁸⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 528, p. I, f. 21.

⁸⁵ ANRM, F. 5, inv. 1, d. 1, f. 203.

6. Pentru o administrare mai eficientă a pazei de frontieră, urma de ales patru funcționari din rândul moșierilor locali, care cunosc limba rusă și care și-ar asuma responsabilitatea în administrarea călărașilor și mazililor ce se ocupă cu paza frontierei. În această funcție trebuiau numite persoane care erau asigurate material și care nu aveau nevoie de salariu din partea statului. Ele trebuiau să poarte o uniformă asemănătoare celei căzăcești, să poarte sabie și alte arme⁸⁶.

Pentru a putea determina numărul real de călărași necesari pentru asigurarea pazei de frontieră, președintele Departamentului I al Guvernului Regional Krupenski i-a dat dispoziție funcționarului de clasa a IV-a Navoroțki, în a cărui competență erau și călărașii, să studieze pe teren chestiunea și să prezinte informațiile de rigoare⁸⁷.

Între timp, la 18 aprilie 1819, rezidentul plenipotențiar A.N. Bahmetev propune un plan de instituire în Basarabia a pazei locale (regionale) de frontieră, alcătuită din călărași. Paza urma să fie constituită din voluntari, care doreau să beneficieze de privilegiile acordate de statutul de călăraș. Aplicarea în practică a acestei dispoziții a fost încredințată viceguvernatorului Basarabiei, funcționarului de clasa a VI-a Krupenski, care în calitate de șef principal al pazei regionale de frontieră a manifestat dorința să îndeplinească această dispoziție⁸⁸. Ca rezultat, în componența pazei de frontieră s-au înscris un ofițer, cinci subofițeri și 368 ostași (călărași). Dar, completarea de mai departe a efectivului pazei s-a stopat, deoarece nu fuseseră confirmate privilegiile de care urma să beneficieze paza locală de frontieră. A.N. Bahmetev a prezentat chiar un demers special pe numele secretarului de stat Nesselrode, prin care cerea confirmarea planului pazei regionale de frontieră⁸⁹. Referindu-se la obiectiile Comitetului Special format în scopul instituirii cordonului sanitaro-vamal la Prut și Dunăre, că paza sanitară alcătuită din călărași nu este sigură, A.N. Bahmetev menționa la 23 iunie 1820 că eficacitatea ei a fost demonstrată în practică; în plus, călărașii efectuează paza sanitară împreună cu detașamentele de cazaci⁹⁰.

Până la adoptarea unei decizii în această chestiune, A.N. Bahmetev a subordonat paza de frontieră administrației sale, propunând Consiliul Regional al Basarabiei să caute mijloace suficiente pentru finisarea cu succes a completării efectivului pazei regionale de frontieră. La 14 iulie 1826, pornind de la considerentul că paza locală de frontieră și-a încetat existența, Consiliul Regional al Basarabiei a decis să nu mai caute mijloace de finanțare și a închis dosarul⁹¹.

Călărașii din cadrul judecătorilor județene

Un interes aparte prezintă istoria călărașilor care făceau serviciul în cadrul judecătorilor județene. Pentru aceasta, la început, să facem o caracteristică succintă a sistemului administrativ instituit în Basarabia după adoptarea Regulamentului din 29 februarie 1828.

Administrația regională era alcătuită din Consiliul Regional, Cărmuirea Regională, Administrația Financiară, Tribunalul Regional Penal, Tribunalul Regional Civil și Judecătoria verbală. Președinții Tribunalului Regional Penal și Tribunalului Regional Civil erau membri ai Consiliului Regional, alcătuit din președinte și șapte membri. Președintele Consiliului era guvernatorul general, iar membri: guvernatorul civil, mareșalul regional al nobilimii, viceguvernatorul, doi președinți – al Tribunalului Regional Penal și al Tribunalului Regional Civil, doi membri permanenți, numiți de Senat, la propunerea guvernatorului general. În lipsa guvernatorului general, Consiliul Regional era condus de guvernatorul civil⁹².

Din componența *Administrației județene* făceau parte Judecătoria județeană (ținutală), alcătuită din judecătorul județean, un asesor din partea guvernului, doi asesori din partea nobilimii și doi asesori din partea mazililor, rușilor și coloniștilor. Judecătorul județean era confirmat în funcție de Senat la prezentarea guvernatorului general, iar asesorii din partea guvernului erau numiți în funcții de guvernator general. Pe lângă Judecătoria de județ a fost instituită și *Epitropia Nobilimii*, care, sub președinția mareșalului județean al nobilimii ales de către nobili, asista asesorii din partea nobilimii din cadrul Judecătoriei județene⁹³.

⁸⁶ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 528, p. I, f. 21 verso-23.

⁸⁷ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 528, p. I, f. 23 verso.

⁸⁸ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 759, p. I, f. 225, 233.

⁸⁹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 759, p. I, f. 233 verso-234.

⁹⁰ AISR, F. 1308, inv. 1, d. 8, f. 235 verso.

⁹¹ ANRM, F. 3, inv. 1, d. 759, p. I, f. 233 verso-234.

⁹² ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 5 verso.

⁹³ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 6 verso.

Din cadrul Administrației Județene mai făcea parte și poliția județeană, în frunte cu ispravnicul de județ și patru asesori. Atât ispravnicul, cât și asesorii erau numiți în funcții de către guvernatorul general. În fiecare județ exista câte o direcție financiară, administrată de un trezorer județean, numit în funcție în baza principiilor generale. În fiecare județ exista și un procuror județean. Procurorul județean era numit de către Guvernul Regional cu confirmarea ulterioară de guvernatorul general⁹⁴. Călărașii făceau parte din cadrul administrației județene, fiind slujitori pe lângă judecătorii județene.

Este cunoscut faptul că la 24 decembrie 1830 a fost emisă dispoziția Consiliului Suprem, confirmată de împărat, prin care numărul călărașilor de pe lângă instituțiile judiciare urma a fi micșorat⁹⁵. La 3 martie 1831 a urmat dispoziția guvernatorului civil al Basarabiei Sorokunski, potrivit căreia Cărmuirea Regională urma să stabilească numărul de călărași din cadrul judecătorilor regionale ținând cont de suma alocată de 15 mii rub. din contul prestațiilor locale⁹⁶. Având la bază această dispoziție, la 24 martie Cărmuirea Regională a Basarabiei prezintă guvernatorului civil propunerile sale referitoare la această problemă, specificând: care trebuie să fie numărul de călărași pe lângă judecătorii județene, pornind de la necesitățile acestor instituții, și numărul care urmează a fi stabilit având în vedere suma de bani alocată⁹⁷. Dar, până la adoptarea unei decizii finale, Judecătoria Județeană Hotin a primit dispoziția ca în locul celor 20 călărași călare și 10 călărași pedestri să fie numiți 13 călărași călare și doi călărași pedestri, cu un salariu anual de 200 rub. asigurate pentru un călăraș călare și de 100 rub. asigurate pentru un călăraș pedestru. Cu lichidarea în regiune a funcției de ocolași, guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei M.S. Voronțov, prin dispoziția din 30 martie 1831, a propus Cărmuirii Regionale a Basarabiei ca instituirea administrației polițienești rurale în târgușoarele și satele ce aparțin proprietarilor și alegerea acestor persoane în funcții să fie lăsată la discreția moșierilor, iar în cazul absenței acestora – administratorilor de moșii, fără implicarea judecătorilor locale, similar practicii deja existente în guberniile interne ruse. La 23 aprilie 1831 Cărmuirea Regională a Basarabiei cere jude-

cătorilor județene să raporteze despre îndeplinirea dispoziției contelui M.S. Voronțov. Mareșalul regional al nobilimii îl informează pe guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei M.S. Voronțov că boiernașii erau folosiți de judecătorii județene în diferite scopuri străine și nedemne categoriei lor sociale, iar mazilii, ale căror obligații constau, conform legilor vechi moldovenești, în a însoți transporturile de stat, în calitate de șefi de poliție (*прусмавы*) și în a îndemna sătenii să îndeplinească la timp și cu exactitate îndatoririle față de moșieri, sunt folosiți de aceste judecătoria în diferite scopuri pe termene nelimitate și la distanțe mari. În plus, ei îndeplinesc prestațiile de mazili, prestațiile personale și achită, alături de țărani birnici, toate dările⁹⁸. În dispoziția din 22 mai 1831 guvernatorul civil al Basarabiei cere ca polițiile județene să nu mai implice boiernașii, mazilii și ruțașii în alte misiuni în afară de cele stipulate în actele vechi. La 30 mai 1831 a urmat dispoziția guvernatorului civil, iar la 7 iunie 1831 dispoziția Cărmuirii Regionale a Basarabiei, prin care judecătorii județene erau informate despre dispozițiile adoptate⁹⁹.

Însă lichidarea institutului ocolașilor, micșorarea numărului de călărași de pe lângă judecătorii județene, interzicerea de a-i folosi pe mazili și ruțași în calitate de curieri cauzează prejudicii serioase activității acestor instituții. Ca rezultat, în vara anului 1833 Judecătoria Județeană Hotin, cere suplimentarea numărului de călărași cu încă 20 de persoane, sau de a se permite să angajeze în acest serviciu un atare număr din rândurile mazililor, ruțașilor sau țărănilor¹⁰⁰. Instituțiile regionale înțelegeau greutățile pe care le avea de depășit Judecătoria Județeană Hotin, dar recunoștea că majorarea numărului de călărași va fi însoțită de majorarea sumelor dărilor locale, iar folosirea mazililor și ruțașilor în funcția de călărași vine în contradicție cu statutul privilegiat al acestor stări sociale. Din acest considerent, Cărmuirea Regională a Basarabiei a dispus de a li se permite judecătorilor județene să-i folosească pe mazili, conform statutului lor social, doar la însoțirea transporturilor de stat în calitate de șefi de poliție și pentru a încuraja populația să plătească cu exactitate dările în folosul moșierilor, iar pentru îndeplinirea funcțiilor polițienești pe lângă ju-

⁹⁴ ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1197, f. 7.

⁹⁵ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 26 verso-27, 32 verso.

⁹⁶ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 27, 32 verso.

⁹⁷ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 27, 32 verso.

⁹⁸ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 27, 32 verso.

⁹⁹ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 32 verso.

¹⁰⁰ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 32 verso-33.

decătorile județene să fie folosiți săptămânal, în calitate de curieri, câte 10 țărani călare, aleși din rândurile sătenilor de către colaboratorii poliției, respectându-se rânduiala pentru a nu împovăra mai mult, cu acest tip de prestații, un sat față de alt sat¹⁰¹.

Dar, cu decizia Cărmuirii Regionale a Basarabiei n-a fost de acord guvernatorul general al Novoroșiei și Basarabiei M.S. Voronțov, deși Cărmuirea cerea nu 10 țărani călare, ci doar cinci. În dispoziția din 23 octombrie 1833 M.S. Voronțov scria că „...noul sistem de corvoadă este împovărător pentru țărani și nu poate fi aplicat în practică fără decizie imperială. Cu atât mai mult în situația în care supraviețuirea țăranilor este pusă sub semnul întrebării din cauza secetei, considerent din care această măsură este inadmisibilă”¹⁰². M.S. Voronțov lămură că, odată cu implementarea unei noi împărțiri administrativ-teritoriale, unele județe mari se vor micșora ca suprafață, o parte din teritorii trecând la județele mai mici și în așa fel „...vor fi înlăturate greutățile descrise de polițiile locale”¹⁰³. Cât privește folosirea mazililor în calitate de șefi de poliție la însoțirea transporturilor de stat, M.S. Voronțov sfătuiă Cărmuirea Regională să obțină susținerea mareșalului regional al nobilimii din Basarabia. M.S. Voronțov, considerând că „...propunerea înaintată de Cărmuirea Regională prezintă o nouă povoaară pentru țărani fără o hotărâre legitimă și poate să aducă mai mult rău decât folos”¹⁰⁴.

Situația călărașilor la sfârșitul anului 1833 este relevată și în alte documente. În raportul din 24 noiembrie 1833, adresat Cărmuirii Regionale din Basarabia, judecătorul și procurorul Judecătoriei Județene Iași scriau despre nenumăratele plângeri ale călărașilor aflați, prin contract, în serviciu la această instituție. Din cauza neachitării la timp a salariului (269 rub. 21 cop.), aceștia „...nu pot să se întrețină pe sine și nici să asigure cu hrană caii pe care îi au în dotare”¹⁰⁵. Călărașii (Grigore Florea, Ion Ciobanu, Anton Ciobanu, Ivan Calantirean, Gheorghe Cracan, Semion Anghel, Tudor Țipilovan, Ion Bâlba, Nani Dumbrăvean și Trifan Gogu) scriau că la adresarea lor, ispravnicul județului Iași Golenișcev Kutuzov le-a răspuns la 20

septembrie 1833 că jumătatea din salariu pentru primele trei luni ale anului le-a fost reținută și le-a ordonat „...să se echipeze și să-și procure cai de călărie pe care ei acum nu-i au și să-și schimbe hainele rupte”¹⁰⁶. Călărașii lămură că aceste neajunsuri sunt condiționate de neachitarea la timp a salariului, pe care ei contau să-și procure echipamentul necesar¹⁰⁷.

O situație similară era înregistrată și în judecătoriile din alte județe. Spre exemplu, la 26 mai 1834 Judecătoria Județeană Akkerman raporta Cărmuirii Regionale a Basarabiei că din cauza neconfirmării contractului semnat de ispravnicul și procurorul de județ, trimis la 9 mai Cărmuirii, călărașii n-au primit banii de care au nevoie pentru a se echipa și a se hrăni, din care cauză vor fi nevoiți să rezilieze contractul¹⁰⁸. În raportul din 17 mai 1834 al ispravnicului județului Leova Malinski, adresat guvernatorului civil al Basarabiei P.I. Averin, se menționa că „...din cauza secetei și majorării prețurilor, ei n-au fost în stare iarna trecută să procure furaj pentru cai și, aflându-se mereu în deplasări, au pierdut câte două perechi de cai și acum rămânând fără cai, nu doar că n-au posibilitate de a-și procura alții în loc, dau nici să se întrețină pe sine și pe familiile lor”¹⁰⁹. Din acest considerent, Judecătoria Județeană Leova având nevoie stringentă de a expedia corespondența în cadrul și în afara județului și ținând cont de jafurile tâlhărești care au luat amploare în județ, a fost nevoit să accepte ca călărașii să folosească caii țăranilor. Malinski scria că deși această măsură trezește nemulțumirea țăranilor, el nu vede altă soluție în rezolvarea problemei și cere Cărmuirii Regionale a Basarabiei să le permită călărașilor să folosească în continuare caii țăranilor pentru expedierea corespondenței și satisfacerea altor necesități ale Judecătoriei județene¹¹⁰.

La 18 decembrie 1835, în Basarabia este înfăptuită o nouă divizare administrativ-teritorială: pe lângă cele șase județe existente (Hotin, Iași, Orhei, Bender, Leova și Akkerman) au fost întemeiate două județe noi – Chișinău și Soroca, din părți ale județelor Hotin, Iași și Orhei. Ținutului Orhei îi este modificată denumirea în Chișinău. Târgurile Orhei și Soroca devin centre județene și sunt

¹⁰¹ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 33.

¹⁰² ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 34-34 verso

¹⁰³ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 34 verso.

¹⁰⁴ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 34 verso-35

¹⁰⁵ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 42.

¹⁰⁶ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 42-42 verso.

¹⁰⁷ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 42 verso.

¹⁰⁸ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 50, 51-51 verso.

¹⁰⁹ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 66-66 verso.

¹¹⁰ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 66 verso-67.

declarate orașe (ПСЗРІ 1835, 1187-1189). După întemeierea celor două județe noi, Administrația imperială a purces la instituirea în aceste județe a organelor administrative: a poliției, judecătoriilor, ratușelor, direcțiilor financiare, direcțiilor poștale și a stațiilor poștale. Toate aceste instituții au fost deschise în aprilie 1836. Pentru expedierea corespondenței de stat, în fiecare județ întemeiat au fost stabiliți, după exemplul celorlalte județe, câte 20 de călărași călare și patru călărași pedestri, remunerați din contul Consiliului Regional, în baza deciziei din 20 februarie 1824 (Накко 1879, 164 verso). Însă, la implementarea legii s-a ținut cont de acele reduceri care s-au făcut pe parcurs în ce privește numărul călărașilor de pe lângă judecătoriile județene. Din raportul guvernatorului militar al Basarabiei din 20 februarie 1836, adresat guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei, aflăm că până la împărțirea administrativ-teritorială din 18 decembrie 1835 „la dispoziția judecătoriilor locale se află călărașii întreținuți din contul prestațiilor locale: în ținuturile Orhei (actualmente Chișinău), Iași și Hotin câte 13 călărași călare și doi călărași pedestri, iar în ținuturile Bender, Akkerman și Leova – câte 10 călărași călare și câte doi călărași pedestri. Ținând cont de noua împărțire administrativ-teritorială, când din primele trei ținuturi au fost formate cinci și, respectiv, a căzut necesitatea de a mai păstra un așa număr de călărași, guvernatorul militar propunea ca în primele trei ținuturi să fie reduși câte trei călărași, astfel încât de a mai adăuga 11 călărași călare și patru călărași pedestri și, în așa fel, pe lângă fiecare judecătorie locală vor fi câte 10 călărași călare și câte doi călărași pedestri” (Instituțiile 2011, 254).

Prezența celor 13 călărași călare și a celor doi călărași pedestri este confirmată și de raportul ispravnicului și al procurorului județean Orhei din 24 mai 1833, adresat Cărmuirii Regionale a Basarabiei, prin care erau prezentate două contracte și lista călărașilor angajați, în care se menționa că „...în baza decretului Cărmuirii Regionale a Basarabiei din 29 martie 1824 nr. 3642, începând cu 1 mai 1833 și până la 1 mai 1834, deci, timp de un an în acest serviciu, vor fi 13 călărași călare și doi călărași pedestri, în total 15 persoane, cu plata unui salariu anual, stabilit conform decretului acestei Administrații din 13 martie nr. 9913, în mărime de 200 rub. asignate pentru un călăraș călare și de 100 rub. asignate pentru un călă-

raș pedestru”¹¹¹. În calitate de călărași călare au fost angajați: Ion Muntean, Constantin Gompar, Dmitrii Avasian, Tudosii Tolițan, Gheorghe Dascalăș, Gheorghe Gârlean, Costache Vânt, Damian Vivorjinschi, Iordache Crăciun, Ion Tudoraș, Ilie Tachi, Ștefan Mazurean și Maței Tilinschi și, în calitate de călărași pedestri, Timofei Dobrovolski și Andrei Tilinschi¹¹².

În alte județe numărul călărașilor era și mai mic. La 17 iunie 1833, în raportul adresat Cărmuirii Regionale a Basarabiei judecătorul și procurorul interimar de la Judecătoria Județeană Bender scriau despre încheierea unui contract, potrivit căruia începând cu 1 mai 1833 și până la 1 mai 1834, expedierea corespondenței să fie exercitată de 10 călărași călare și doi călărași pedestri¹¹³. În unele judecătoria județene în calitate de călărași erau angajați funcționari. La 22 iunie 1833 Judecătoria Județeană Leova raportează Cărmuirii Regionale a Basarabiei că la 21 iunie a încheiat un contract cu 10 funcționari care au manifestat dorința să lucreze în această judecătorie, timp de un an, începând cu 1 mai 1833 și până la 1 mai 1834, pentru un salariu anual de 200 rub. asignate prevăzut fiecărui din cei 9 călărași călare și câte 100 rub. asignate prevăzut unui călăraș pedestru¹¹⁴.

Micșorarea numărului de călărași și lichidarea ocolașilor a generat anumite greutăți în activitatea judecătoriilor județene. La 9 mai 1833 Judecătoria Județeană Hotin raporta viceguvernatorului civil al Basarabiei I.S. Climșa că „după micșorarea numărului de călărași din cadrul judecătoriei pentru expedierea corespondenței, judecătoria cu greu poate să-și exercite funcțiile axate pe problema administrației polițienești, având la dispoziție în județ doar 20 ocolași, în ale căror atribuții intra: **a**) încasarea dărilor de stat, a restanțelor și taxelor pentru hârtia netimbrată; **b**) repararea drumurilor poștale, podurilor și podețelor din nuiele sau bârne; **c**) prinderea soldaților dezertori și a persoanelor fără pașapoarte, precum și lupta cu vagabondajul; **d**) examinarea și soluționarea la fața locului a plângerilor ce apăreau între locuitori și micii proprietari funciari; **e**) familiarizarea Curții Civile și a altor instituții din regiune, precum și din alte gubernii limitrofe cu cele mai urgente anunțuri; **f**) informarea diferitelor per-

¹¹¹ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 5-5 verso.

¹¹² ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 6.

¹¹³ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 13.

¹¹⁴ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 17.

soane despre deciziile luate, înmânarea citațiilor și altor decizii ale instanțelor judiciare, sarcini care, după lichidarea în anul trecut a institutului ocolășilor, au rămas doar în funcția judecății¹¹⁵.

Odată cu instituirea noului sistem de administrare polițienească rurală, judecătoria locală s-a văzut în imposibilitatea de a traduce în viață toate dispozițiile conducerii, deoarece dispunea de doar 13 călărași călare și doi călărași pedestri, care se ocupau cu: **1)** expedierea în cadrul județului a diferitelor dispoziții și distribuirea anunțurilor urgente; **2)** escortarea prin județ a deținuților pentru exercitarea pedepsei; **3)** trimiterea zilnică prin județ pentru chemarea diferitelor persoane implicate în procesul de judecată etc. Însă, deoarece călărașii erau trimiși zilnic prin județ cu diferite dispoziții judecătoria județeană ducea o lipsă permanentă de călărași. Ca rezultat, pentru îndeplinirea anumitor dispoziții judecătoria era nevoită să apeleze la serviciul paznicilor. Dar, deoarece teritoriul județului era foarte extins (avea în lungime 124 de verste), călărașii se întorc abia după două și mai multe săptămâni. Ca rezultat, unele dispoziții nu ajung la destinație timp de două și chiar mai multe săptămâni. Folosirea mazililor și ruptașilor pentru expedierea dispozițiilor urgente a fost interzisă și subordonată în exclusivitate mareșalului județean de Hotin al nobilimii Ermolinski, din care cauză „judecătoria județeană nu poate să îndeplinească la timp dispozițiile conducerii și, ca urmare, destul de frecvent este supusă, nejustificat, sancțiunilor”¹¹⁶. Aflat într-o asemenea situație disperată, când nu mai putea îndeplini la timp dispozițiile administrației, Judecătoria Județeană Hotin cere de la Administrația Regională să fie mărit numărul călărașilor cu încă 20 călărași călare sau să i se permită să angajeze în acest serviciu același număr de mazili, ruptași sau țărani¹¹⁷.

La 19 mai 1833 un asemenea raport Judecătoria Județeană Hotin transmite Cărmuirii Regionale a Basarabiei¹¹⁸.

Dar, acest număr de călărași era stabilit pentru toate județele. Spre exemplu, în raportul judecătorului Judecătoriei Județene Iași, Egor Feodoseev din 30 iulie 1834, adresat Guvernului regional

al Basarabiei, se menționa despre două contracte încheiate cu 13 călărași călare și doi călărași pedestri pentru repartizarea în cadrul județului a scrisorilor și diferitelor dispoziții, începând cu 1 mai 1834 și până la 1 mai 1835¹¹⁹. Un asemenea contract au încheiat la 28 iulie 1834 locuitorii târgușorului Fălești, județul Iași, Ivan Carantinean, Gheorghe Cracan, Sava Russ, și ai satelor: *Melenești* (probabil, Mălăești) – Semion Atel, *Rublenița* – Ivan și Anton Ceban, *Dubna* – Vasile și Nicolai Tura, *Voroncova* – Trofim Gogu, *Trofanești* (probabil, Trifănești) – Ananie Dubrov, *Frumușica* – Grigore Florea, *Coraminciug* (probabil, Cremenciug) – Tudor Țipilovan și *Golovțineț* – Lupu Slutu¹²⁰. La semnarea contractului între călărași și Judecătoria Județeană Iași au asistat judecătorul Egor Feodoseev și procurorul Levițki. Contractul prevedea îndeplinirea următoarelor șase obligațiuni de funcție ale călărașilor:

1. Să facă serviciul călare în cadrul judecătoriei pentru a repartiza în județ scrisori și diferite dispoziții, în decurs de un an, începând cu 1 mai 1834 și terminând cu 1 mai 1835. Ei urmau să facă serviciul asigurându-se de sine stătător cu echipament, salariul lor anual fiind de 200 rub. asignate.
2. Pe parcursul serviciului călărașii erau obligați să dispună de îmbrăcăminte specială procurată din cont propriu: tunică din stofă albastră cusută conform uniformei deja cunoscute: pantaloni din stofă de aceeași culoare ca tunica, căciulă din piele pentru iarnă și căciulă din stofă pentru vară, manta din stofă de aceeași culoare ca și tunica, veston căptușit cu blană, geantă din piele pentru corespondență, sabie cu teacă, lance, două pistoale, cal de călărie și furaj pentru a hrăni calul. În plus, călărașul urma să poarte în piept o insignă a judecătoriei locale.
3. Călărașii se obligau să facă serviciul cu hărnicie și sârguință, fără abateri de la regulament, purtându-se cinstit și cuviincios. Aceștia erau preîntâmpinați că pentru prima încălcare vor fi pedepsiți sau înlăturați din funcție, cu remunerarea sumei de bani rămase, în locul lor fiind angajați alți călărași care urmau să ducă la bun sfârșit serviciul.
4. Pentru neîndeplinirea cu exactitate și la timp a obligațiunilor de serviciu sau pentru comiterea unei careva fraude statului sau persoanelor

¹¹⁵ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 20-20 verso.

¹¹⁶ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 20 verso.

¹¹⁷ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 20 verso-21.

¹¹⁸ A se vedea detaliat conținutul raportului: ANRM, F. 6, inv. 2, d. 659, f. 22-23.

¹¹⁹ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 742, f. 1.

¹²⁰ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 742, f. 2.

particulare, călărașul vinovat urma să răspundă pentru tot conform legii.

5. În caz de boală, călărașul era scutit de obligațiile de serviciu conform contractului, fără a fi remunerat în perioada bolii, salariul fiindu-i plătit doar pentru perioada în care s-a aflat în serviciu.
6. În perioada serviciului călărașii se obligau să nu ia de la populație cai pentru a se deplasa în scop de serviciu, să nu ceară produse alimentare sau furaje¹²¹.

În unele cazuri, călărașii erau folosiți și pentru a-i constrânge pe țărani să îndeplinească muncile obligatorii în favoarea moșierilor sau arendașilor de moșii. Exemplu în acest sens poate servi cazul călărașului Ian Savcenko, trimis în vara anului 1834, de ispravnicul Zavadovski, în satul Trinca, județul Hotin, pentru a-i forța pe țărani răzvrățiți să are pământurile deținute în arendă de arendașul Asselberg (Положение 1962, 231).

La 30 ianuarie 1843 Judecătoria Județeană Bender a prezentat Cărmuirii Regionale a Basarabiei pentru confirmare contractul încheiat cu cei șase călărași călare și doi călărași pedestri care au manifestat dorința de a face serviciul în cadrul judecătoriei, anume: să repartizeze în județ, timp de un an (începând cu 1 ianuarie 1843 și până la 1 ianuarie 1844), scrisori și diferite dispoziții, cu un salariu anual de 57 rub. 14 cop., pentru un călăraș călare și de 28 rub. 57 cop. argint pentru un călăraș pedestru¹²². Un asemenea contract, pentru același număr de călărași, a fost prezentat la 30 ianuarie 1843 Cărmuirii Regionale a Basarabiei, pentru confirmare și de Judecătoria Județeană Akkerman¹²³. La 2 august 1834 Cărmuirea Regională a Basarabiei primește raportul Judecătoriei Județene Iași din 28 iulie, prin care acesta informa despre semnarea unui contract similar cu militarul în rezervă din brigada 16 de artilerie Anton Begurski și cu locuitorul satului Singurenii Vechi, județul Iași, Tanasie Ababi, prin care aceștia se obligau să îndeplinească serviciul de călărași, urmând să respecte cele șase puncte ale contractului¹²⁴.

Pe parcursul anilor, obligațiile de funcție și salariul călărașilor au fost supuse unor modificări. Po-

trivit deciziei Senatului Guvernant din 24 decembrie 1862, la salariul stabilit anterior călărașii de pe lângă judecătoriile locale, primeau anual un salariu suplimentar: călărașii pedestri – 34 rub. 50 cop., iar călărașii calare – 45 rub. Respectiv, salariul călărașilor pedestri a constituit 73 rub., în loc de 57 rub. 60 cop., iar al călărașilor calare – 120 rub., în loc de 75 rub. argint (ПСЗРІ 1865, 584).

Concluzii

Analiza izvoarelor de arhivă inedite și a celor publicate ne permite să concluzionăm următoarele: călărașii fac parte din categoria slujitorilor; sunt menționați în informația documentară începând cu sec. al XVI-lea; erau recrutați dintre țărani liberi și obligați să meargă la război pe propria socoteală la cererea domniei, pentru scutiri fiscale sau pentru dreptul de a folosi moșiile domnești.

Pe parcursul secolelor această categorie socială a suferit schimbări mari, nu doar din punct de vedere numeric, dar și în ce privește statutul social și juridic. În sec. al XVIII-lea, odată cu scăderea importanței călărașilor sub aspect militar, s-au menținut și s-au accentuat sarcinile lor secundare. Privilegiile de care beneficia această categorie socială erau confirmate de domnie, similar categoriilor mai privilegiate ale societății.

După anexarea Basarabia la Imperiul Rus, pentru *călărași* au fost păstrate doar funcțiile auxiliare, ei fiind considerați slujitori pe lângă administrațiile locale, persoane cu atribuții de pază locală; pe timp de război aceștia participau la adunarea carelor pentru transportarea proviziilor etc.

Călărașii alcătuiau miliția pământeană și se aflau la dispoziția ispravnicilor pentru executarea diferitelor porunci în cadrul ținutului, erau angajați în acest serviciu din partea satelor scutite de orice corvoadă și impozit, în afară de încartiruire, se supuneau nemijlocit ispravnicului, fapt pentru care primeau anual o soldă bănească.

Pe parcurs, țarismul a încercat să reglementeze activitatea acestei categorii de slujitori, ca și în cazul altor categorii sociale, limitând sfera lor de activitate și reducând substanțial numărul, încadrând-o în anumite norme juridice. În acest scop au fost elaborat chiar un regulament-statut pentru călărași. Deși această categorie socială beneficia de anumite privilegii, situația călărașilor nu era una dintre cele ușoare, fapt atestat de numeroase plângeri ale acestora în diferite instituții administrative județene și regionale.

¹²¹ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 742, f. 2-3.

¹²² ANRM, F. 134, inv. 1, d. 170, f. 198-198 verso. După aplicarea în 1839 a reformei financiare în Rusia, achitarea salariilor se efectua în ruble argint. Rubla de argint a fost egalată cu 3 rub. 50 cop. asigurate (Tomuleț 2011, 150).

¹²³ ANRM, F. 134, inv. 1, d. 170, f. 230.

¹²⁴ ANRM, F. 134, inv. 1, d. 170, f. 3-6 verso.

Bibliografie

- Cantemir 1876:** D. Cantemir, Istoria Imperiului Otoman / Traducere de Iosif Hodosiu (București 1876).
- Cantemir 1975:** D. Cantemir, Descrierea Moldovei (Chișinău 1975).
- Documente 2008:** Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVII-lea (1787-1800) (Cărți domnești și zapise). Colecția „Moldova în epoca feudalismului”, vol. XI (Chișinău 2008).
- Documente 2012:** Documente privitoare la istoria Țării Moldovei la începutul secolului al XIX-lea (1801-1803) (Cărți domnești și zapise). Colecția „Moldova în epoca feudalismului”, vol. XII (Chișinău 2012).
- Grigoraș 1971:** N. Grigoraș, Instituții feudale din Moldova. I. Organizarea de stat până la mijlocul secolului al XVIII-lea (București 1971).
- Instituții 1988:** (Coord. O. Sachelarie, N. Stoicescu) Instituții feudale din Țările Române. Dicționar (București 1988).
- Instituțiile 2011:** Instituțiile administrative locale în Basarabia (1812-1838). Documente și materiale (Chișinău 2011).
- Istoria 1973:** Istoria, arheologia, etnografia Moldovei. Indice al literaturii sovietice. Vol. I. 1918-1968 (Chișinău 1973).
- Istoria 1982:** Istoria, arheologia, etnografia Moldovei. Indice al literaturii sovietice. Vol. II. 1969-1980 (Chișinău 1982).
- Madan 1996:** I. Madan, Cercetări în domeniul științelor umanistice la Universitatea de Stat din Moldova (1974-1995). Contribuții bibliografice (Chișinău 1996).
- Madan 2001:** I. Madan, Istorie, arheologie, etnografie. 1981-2001. Contribuții bibliografice (Chișinău 2001).
- Rosetti 1909:** R. Rosetti, Arhiva Senatorilor din Chișinău și ocupația rusească de la 1806-1812, vol. I (București 1909).
- Tomuleț 2007a:** V. Tomuleț, Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828), vol. I (Chișinău 2007).
- Tomuleț 2007b:** V. Tomuleț, Cronica protestelor și revendicărilor populației din Basarabia (1812-1828), vol. II (Chișinău 2007).
- Tomuleț 2011:** V. Tomuleț, Circulația monetară în Basarabia în primele decenii după anexarea ei la Imperiul Rus. In: Studia Universitatis. Seria Științe Umanistice. Anul V, nr. 10 (50) (Chișinău 2011), 142-153.
- Tomuleț 2012a:** V. Tomuleț, Basarabia în epoca modernă. (1812-1918). Instituții, regulamente, termeni, vol. I (Chișinău, 2012).
- Tomuleț 2012b:** V. Tomuleț, Basarabia în epoca modernă. (1812-1918). Instituții, regulamente, termeni, vol. II (Chișinău 2012).
- Tomuleț 2012c:** V. Tomuleț, Basarabia în epoca modernă. (1812-1918). Instituții, regulamente, termeni, vol. III (Chișinău 2012).
- Țurcanu 2005:** I. Țurcanu, Bibliografia istorică a Basarabiei și Transnistriei (Chișinău 2005).
- Гросул, Будак 1967:** Я.С. Гросул, И.Г. Будак, Очерки истории народного хозяйства Бессарабии. 1812-1861 гг. (Кишинев 1967).
- Зеленчук 1979:** В.С. Зеленчук, Население Бессарабии и Поднепровья в XIX в. (Кишинев 1979).
- Накко 1879:** А. Накко, Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись) (Кишинев 1879). (Manuscrisul lucrării se păstrează în fondul de manuscrise al Bibliotecii Universității de Stat din Odesa).
- Положение 1962:** Положение крестьян и крестьянское движение в Бессарабии (1812-1861 годы). Сборник документов. (Составители И.А. Анцупов, К.П. Крыжановская), том. III, часть I (Кишинев 1962).
- ПСЗРИ 1835:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. X, отд. второе, 1835, №8683 (Санкт Петербург 1836).
- ПСЗРИ 1865:** Полное собрание законов Российской Империи, собр. II, т. XXXXII, отд. второе, 1865, №39079 (Санкт Петербург 1865).
- Свиньин 1867:** П. Свиньин, Описание Бессарабской области. В сб.: ЗООИД, том VI (Одесса 1867), 170-262.
- Устав 1818:** Устав образования Бессарабской области 1818 г. (Кишинев 1818).

The legal status of *călărași* in Bessarabia: from Moldovan traditions to the Russian imperial administrative system

Abstract

In this study, based on archival and published sources, the author analyzes the status of *călărași* based on the comparative approach: from the Moldovan traditions to Russian imperial administrative system. The author ascertains that *călărași* as the guards' category were mentioned in the documentary information from the 16th century, as

being recruited among free peasants and obliged to go to war on their own account at the request of the rulers, for tax exemption or the right to use royal estates.

Over the centuries this social category has undergone significant changes, not only numerically but also in terms of social and legal status. In the 18th century, with the decline of military importance of the *călărași*, their secondary tasks were maintained and extended. The privileges enjoyed by this social category were confirmed by rulers, similar to the privileged classes of society.

Upon annexation of Bessarabia to Russia *călărași* kept only auxiliary functions, being considered serving for local governments, persons responsible for local security; during wartime they participated in the finding of carts for the transportation of supplies, etc.

Călărași formed indigenous militia and were at the command of *ispavnic* for the execution of different tasks in the counties. They were employed in the service from the free villages exempted of any drudgery and tax, but a military billeting; they immediately obeyed *ispavnic*'s orders, receiving annual payment in money.

Over time, the tsarist government, as with other social groups, tried to regulate this category of servants, limiting their activities, reducing substantially its number and fitting it into some legal rules. For this purpose there even was made up a regulation statute for *călărași*. Despite privileges enjoyed by this social category, the situation of *călărași* was not easy, as evidenced by the many complaints from them at various district and regional administrative offices.

Статус бессарабских каларашей: от молдавской административной системы управления к российской

Резюме

В данной статье, на основе анализа архивных источников, автор анализирует юридический статус каларашей, которым они обладали в период перехода от молдавской административной системы управления к российской. В основе исследования лежит сравнительный анализ. Автор констатирует, что каларашаи составляли категорию стражников, упоминающуюся в исторических источниках начиная с XVI века; это были свободные крестьяне, которые были вынуждены участвовать, по требованию господаря, в военных походах, за свой счет. Взамен они освобождались от налогов или получали право использовать поместья, принадлежащие господарю.

На протяжении веков эта социальная категория претерпела существенные изменения, в отношении не только численности, но и социального и юридического статуса. В XVIII столетии, несмотря на уменьшение значения воинских функций каларашей, сохранились и получили особую значимость их второстепенные обязанности. Привилегии, которыми пользовалась эта социальная категория, были подтверждены господарем, как и привилегии других социальных категорий.

На момент аннексии Бессарабии Россией за каларашами сохранились только их второстепенные обязанности; они считались служащими, входившими в состав местной администрации, должностными лицами, выполнявшими охранные функции.

Каларашаи составляли земскую полицию и находились в непосредственном подчинении земских исправников. Будучи ангажированными на эту службу из числа жителей свободных сел, они выполняли разные поручения в пределах цинута. Они освобождались от всех земских повинностей, кроме военного постоя, получая за свою службу денежное вознаграждение.

Как и в случае с другими социальными категориями, царское правительство стало регламентировать деятельность категории стражников. С этой целью был разработан регламент для каларашей, который предусматривал ограничение их обязанностей, а также значительное сокращение их численности. Таким образом, их деятельность была регламентирована определенными юридическими нормами. Однако, несмотря на определенные привилегии, которыми пользовалась эта социальная категория, положение каларашей было не из легких, о чем свидетельствуют множество жалоб с их стороны в разные уездные и региональные административные ведомства.

07.02.2013

Dr. hab. Valentin Tomuleț, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova

